

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลจากการศึกษาสภาพการดำเนินงานการจัดการเรียนร่วม และ ศึกษาแนวคิด ปรัชญา หลักการของจิตตปัญญาศึกษาเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ มีการหาคุณภาพของรูปแบบโดยการพิจารณาความถูกต้อง เหมาะสมของรูปแบบโดยการจัดสนทนากลุ่ม (FocusGroup) ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตตปัญญา ศึกษา ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา และด้านการวัดและประเมินผลทางการ ศึกษา จำนวน 7 ท่าน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลจากการศึกษาสภาพการดำเนินงานการจัดการ เรียนร่วม และศึกษาแนวคิด ปรัชญา หลักการของจิตตปัญญาศึกษาเพื่อนำมาเป็นแนวทางใน การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ โดยรูปแบบมี 5 องค์ประกอบ คือ หลักการ จุดประสงค์ ลักษณะของรูปแบบ ขั้นตอน และการวัดและประเมินผล รายละเอียด มีดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษา แบบเรียนร่วม เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นบน ปรัชญาพื้นฐาน และหลักการของจิตตปัญญาศึกษา ดังนี้

ปรัชญาพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

(ประเวศ วะสี, 2554 : 4) ได้ระบุถึงปรัชญาพื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษาพื้นฐานไว้ 2 ประการ คือ

ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ (humanistic value) คือ เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมี ศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

กระบวนทัศน์องค์รวม (holistic paradigm) คือ ทศนะที่มองเห็นว่าธรรมชาติสรรพสิ่ง คือ การเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน

หลักการเรียนรู้ในแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 7 ประการ

(ชนา นิลชัยโกวิทย์ และคณะ, 2551 : 4-5)

1. หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือ การเข้าสู่ สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญ ทั้งด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Intrapersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal) หลักการนี้เป็นหัวใจของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวคิดจิตตปัญญาที่ผู้จัด

กระบวนการจะต้องออกแบบกระบวนการที่สร้างเงื่อนไข และกระตุ้นให้ผู้ร่วมกระบวนการเกิดการเกิดการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สัมผัส โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่สงบ ผ่อนคลาย มีสมาธิ และมีความตระหนักรู้

2. **หลักความรักความเมตตา (Compassion)** คือการสร้างบรรยากาศของความรัก ความเมตตา ความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการยอมรับ รวมทั้งการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เน้นความสำคัญของความไว้วางใจ การเปิดกว้าง ความรู้สึกปลอดภัย ความจริงใจ เห็นอกเห็นใจ (Empathy) และห่วงใย

3. **หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness)** คือ การบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับชีวิต และสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติอย่างแท้จริง

4. **หลักการเผชิญความจริง (Confrontating Reality)** คือ การเปิดโอกาส การสร้างเงื่อนไขให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้เผชิญความเป็นจริงสองด้าน ได้แก่

4.1 ความเป็นจริงในตนเอง เช่น ความคิด ความรู้สึกที่ไม่รู้ตัว หลีกเลี่ยงหรือเก็บกดไว้ ด้วยการส่งเสริมการสืบค้น และสัมผัสกับตัวตนของตนในแง่มุมต่าง ๆ ผ่านกิจกรรม และการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง โดยไม่หลีกเลี่ยง ภายใต้อารมณ์ที่ปลอดภัย เปิดกว้าง ยอมรับ และมีความรักความเมตตาทั้งต่อตนเองและต่อกัน

4.2 การเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินของตน เช่น คนที่มีพื้นฐานต่างกัน สภาพความเป็นจริงในชุมชนและสังคมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในแง่มุมใหม่ได้เผชิญกับความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่าง

5. **หลักความต่อเนื่อง (Continuity)** ความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงในชั้นพื้นฐาน มักเกิดขึ้นจากประสบการณ์สะสมที่ช่วยสร้างเงื่อนไขภายในให้สุกงอมพร้อมที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงชั้นพื้นฐาน

6. **หลักความมุ่งมั่น (Commitment)** ความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการนำสิ่งที่ได้รับรู้เข้ามาสู่ใจของตนเอง และนำเอากระบวนการที่ได้รับกลับไปใช้ในชีวิตเพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงภายในตนอย่างต่อเนื่อง

7. **หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community)** ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ ความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกัน ที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคน รวมทั้งการจัดกระบวนการที่ก่อให้เกิดการมีเวลาใคร่ครวญตามลำพัง และการใช้เวลาอยู่ร่วมกับผู้อื่น

เป้าหมายของการเรียนรู้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง

เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม

องค์ประกอบที่ 2 จุดประสงค์

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษานี้ มีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาสำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

องค์ประกอบที่ 3 ลักษณะของรูปแบบ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม เป็นรูปแบบที่แสดงกรอบแนวคิดและขั้นตอน ที่กำหนดเป็นองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1	หลักการ
องค์ประกอบที่ 2	จุดประสงค์
องค์ประกอบที่ 3	ลักษณะรูปแบบ
องค์ประกอบที่ 4	ขั้นตอน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (6 โมดูล 14 กิจกรรม)

ขั้นสร้างความตระหนักรู้

จัดประชุมเพื่อสร้างความตระหนัก 1 วัน (โมดูลที่ 1)

ขั้นน้อมใจสู่การพัฒนา

จัดอบรมการจัดการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา 2 วัน (โมดูลที่ 2-4)

ขั้นมุ่งหน้าลงมือปฏิบัติ ครูที่รับการอบรม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในโรงเรียน 1 ภาคเรียน (โมดูลที่ 5)

ขั้นเกิดผลชัดจิตตปัญญา (โมดูลที่ 6)

นิเทศติดตามผลการจัดการเรียนรู้ 1 ครั้ง

ศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนทักษะการจัดการเรียนรู้ 1 ครั้ง

จัดสัมมนาเพื่อสะท้อนความคิดของครู 1 ครั้ง

องค์ประกอบที่ 5	การวัดและประเมินผล

องค์ประกอบที่ 4 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

จากปรัชญา หลักการ และเป้าหมายของการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นขั้นตอนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้น “สร้างความตระหนักรู้”

แนวคิดการพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักการทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Edward L Thorndike) ที่เป็นนักจิตวิทยาและนักการศึกษาชาวอเมริกันที่กำหนดเป็นกฎของการเรียนรู้ คือ “กฎแห่งความพร้อม” หมายถึง สภาพความพร้อมหรือมีวุฒิภาวะทั้งทางร่างกาย อารมณ์ อวัยวะต่างๆ ในการเรียนรู้และจิตใจ รวมทั้งพื้นฐานและประสบการณ์เดิม รู้และเข้าใจถึงความหมายและคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนรู้ พร้อมทั้งจะเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่หรือสิ่งใหม่ ตลอดจนความสนใจ ความเข้าใจต่อสิ่งที่จะเรียนรู้และพัฒนา ถ้าครุมีความพร้อมตามองค์ประกอบต่างๆ ดังกล่าว ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรม	จัดประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมให้ครู ระยะเวลา 1 วัน
จุดประสงค์	1. ทราบความเป็นมาของโครงการ 2. ตระหนักและเห็นคุณค่าของการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม 3. รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

เนื้อหาสาระ

โมดูลที่ 1 รู้จักจิตตปัญญาศึกษา

กิจกรรมที่ 1	รู้จักจิตตปัญญาศึกษา
กิจกรรมที่ 2	การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาในโรงเรียนเรียนร่วม
กิจกรรมที่ 3	มิตแปดด้าน

ขั้น “หม่อมใจสู่การพัฒนา”

แนวคิดในการพัฒนารูปแบบ เป็นขั้นการอบรมเพื่อให้ความรู้ ที่ใช้หลัก“ปรัชญาของจิตตปัญญาศึกษา”คือการบูรณาการแบบองค์รวมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และได้ใช้หลักการเรียนรู้ที่ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้มีการฝึกปฏิบัติกิจกรรม ในทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือกระทำของตามทฤษฎีการเรียนรู้ของ Burrhus Skinner นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เป็นผู้คิด “ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการกระทำ”(Operant Conditioning theory หรือ Instrumental

กิจกรรม จัดอบรมให้ความรู้ ระยะเวลา 2 วัน
จุดประสงค์

1. เพื่อให้รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น
2. เพื่อให้เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น
3. เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้

โมเดลที่ 2 รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น

กิจกรรมที่ 5 เชอกับจัน

กิจกรรมที่ 6 ผู้นำสืบทอด

โมดูลที่ 3 เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น

กิจกรรมที่ 7 ตัวตน

กิจกรรมที่ 8 ต่อเติม

โมดูลที่ 4 การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น

กิจกรรมที่ 9 สามเหลี่ยมสัมพันธ์

กิจกรรมที่ 10 ไว้วางใจ

กิจกรรมที่ 11 คลี่คลายปัญหา

กิจกรรมที่ 12 สนทนาประสาพี่น้อง

ชั้น “มุงหน้าลงมือปฏิบัติ”

แนวคิดการพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักการทฤษฎีการเรียนรู้ของThorndike (Edward L Thorndike) ที่เป็นนักจิตวิทยาและนักการศึกษาชาวอเมริกันที่กำหนดเป็นกฎของการเรียนรู้ คือ “กฎแห่งการฝึกฝน” หมายถึง การที่จะเกิดการเรียนรู้ได้จะต้องมีการฝึกและกระทำซ้ำบ่อยๆครั้งเพื่อให้เกิดความชำนาญในงาน โดยหลักการเรียนรู้นี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น โดยในขั้นตอนนี้ให้มีการออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการสอนจริง 1 ภาคเรียน รายละเอียดมีดังนี้

กิจกรรม จัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาจริง 1 ภาคเรียน
จุดประสงค์

1. ออกแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักการจิตตปัญญาศึกษาได้
2. เขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาได้
3. จัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาได้

เนื้อหาสาระ

โมดูลที่ 5 การออกแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญา
กิจกรรมที่ 13 การออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการ
ของจิตตปัญญาศึกษา 7 หลักการ
เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน
นำแผนไปสอน 1 ภาคเรียน

ขั้น เกิดผลชัดจิตตปัญญา

แนวคิดการพัฒนาในรูปแบบในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักการทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Edward L Thorndike) ที่ป็นนักจิตวิทยาและนักการศึกษาชาวอเมริกันที่กำหนดเป็นกฎของการเรียนรู้ คือ “กฎแห่งผล” หมายถึง การที่จะเกิดการเรียนรู้นอกจะต้องมีการฝึกและกระทำซ้ำบ่อยๆครั้งเพื่อให้เกิดความชำนาญในงาน โดยหลักการเรียนรู้นี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นแล้ว กิจกรรมที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นคือ การได้รับข้อมูลย้อนกลับจากการลงมือปฏิบัติ ในขั้นตอนนี้จึงกำหนดให้มีการ สะท้อนคิดจากการนำกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาจากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการสอนจริง 1 ภาคเรียน การให้มีการสะท้อนคิดและสัมมนาแลกเปลี่ยนผลการดำเนินงานเป็น ขั้นตอนหนึ่งของการให้ผลย้อนกลับที่จะทำให้ครูได้ทบทวนในงานที่ปฏิบัติ เพื่อจะได้ทราบปัญหาและข้อดีข้อจำกัดในการทำงาน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาในโอกาสต่อไป รายละเอียดมีดังนี้

กิจกรรม 14 นิเทศติดตามผลการจัดการเรียนรู้ 1 ครั้ง
สัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูน
ทักษะการจัดการเรียนรู้ 1 ครั้ง

จุดประสงค์

1. ติดตามผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้
2. เพิ่มพูนความรู้และทักษะการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา
3. ทราบแนวทางการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

เนื้อหาสาระ

โมดูลที่ 6 การวางแผนและนำเสนอผลการจัดการเรียนรู้ การนำเสนอผลการจัดการเรียนรู้ การศึกษาดูงานนอกสถานที่

องค์ประกอบที่ 5 การวัดและประเมินผล

จากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเรียนร่วม จำเป็นต้องมีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ แนวทางในการวัดและประเมินผลตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้จากภายในของผู้เรียน การเข้าใจโลกภายในของตนเองเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเชื่อมโยงกับธรรมชาติ จะเห็นได้ว่าหากต้องมีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นพฤติกรรมของผู้เรียน สิ่งเหล่านั้นล้วนเป็นการประเมินคุณลักษณะที่เป็นนามธรรมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเจตคติ อารมณ์ ความรู้สึก จิตวิญญาณ รวมทั้งความเชื่อในแต่ละบุคคล การเรียนรู้เติบโตด้านใดก็จะเกิด ต้องเน้นการวัดประเมินทางจิตพิสัยต้องวัดหลาย ๆ ครั้งต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง โดยข้อมูลสำคัญมักไม่ได้เป็นเชิงปริมาณแต่เป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงเชิงโลกทัศน์ ซึ่งผู้ประเมินต้องใช้ใจเข้าไปทำความเข้าใจกับผู้เรียน จึงจะสามารถประเมินได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นจึงมีทางเลือกในการประเมินเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการแนะแนวคิด ดังนี้

เครื่องมือ	วิธีการ	เกณฑ์การพิจารณา
แบบทดสอบ	สร้างแบบทดสอบวัดคุณลักษณะ ประเภทตัวเลือก	ตรวจให้คะแนน
แบบบันทึก สะท้อนคิด	ตรวจสอบข้อมูลที่นักเรียนบันทึกในบันทึก การ “สะท้อนความคิด” และการแสดง ความคิดเห็นขณะที่ล้อมวงสนทนาและ การร่วมกิจกรรม “เชคอิน”รายบุคคล	พิจารณาคุณค่าของข้อคิดหรือเจตคติที่ ผู้เรียนสะท้อน เช่น ความคิดเห็นที่สะท้อน บอกเล่าถึง ความรู้สึกที่ดีและมีคุณค่าทั้งต่อตนเอง เพื่อน และ
แบบประเมิน พฤติกรรม	สังเกตพฤติกรรมนักเรียน ขณะที่เข้า ร่วมกิจกรรมในขณะเรียน	สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน

ภาคผนวก ข

คู่มือ การอบรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

เอกสารคู่มือการอบรมพัฒนาครู
การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
โรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

สลักจิต ตรีนธโอภาส
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

คำนำ

เอกสารคู่มือการอบรมพัฒนาครู "การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม"ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการเป็นคู่มือในการอบรมพัฒนาครูในโรงเรียนที่จัดการเรียนร่วม โดยประกอบด้วย 6 โมดูล คือ โมดูลที่ 1 รู้จักจิตตปัญญาศึกษา โมดูลที่ 2 การรู้จักตนเอง การรู้จักผู้อื่น โมดูลที่ 3 การเข้าใจตนเอง การเข้าใจผู้อื่น โมดูลที่ 4 การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น โมดูลที่ 5 การออกแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา และโมดูลที่ 6 การวางแผนการนำเสนอผลการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา โดยทั้ง 6 โมดูล มีกิจกรรมการเรียนรู้ 14 กิจกรรม ทั้งนี้ใช้เวลาในการฝึกอบรม 3 วัน

กิจกรรมการอบรมทั้ง 6 โมดูลนี้ พัฒนาขึ้นตามแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษาที่มีพื้นฐานปรัชญาของจิตตปัญญาศึกษาคือความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์(Humanistic Value) กับกระบวนการทัศน์องค์รวม(Holistic Paradigm) บูรณาการกับหลักการเรียนรู้ของจิตตปัญญาศึกษา 7 ประการ คือ หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ หลักความรักความเมตตา หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ หลักการเผชิญความจริง หลักความต่อเนื่อง หลักความมุ่งมั่น และหลักชุมชนแห่งการเรียนรู้

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารนี้จะเป็นแนวทางในการนำไปสร้างประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นมนุษย์จากภายใน ให้เห็นถึงความจริง ความดี และความงามที่จะผุดบังเกิดในจิตใจที่ตื่นามมีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และเกื้อกูลซึ่งกันและกันต่อไป

สลักจิต ดวีรณโสภาส

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
บทนำ	1
โมดูลที่ 1 จิตตปัญญาศึกษา	11
กิจกรรมที่ 1 รู้จักจิตตปัญญาศึกษา	12
กิจกรรมที่ 2 การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ตามหลักการของจิตตปัญญาศึกษาในโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม	24
กิจกรรมที่ 3 มีดแปดด้าน	35
โมดูลที่ 2 รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น	37
กิจกรรมที่ 4 จำฉันได้ไหม	38
กิจกรรมที่ 5 เชอกับฉัน	41
กิจกรรมที่ 6 ผู้นำสี่ทิศ	44
โมดูลที่ 3 เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น	51
กิจกรรมที่ 7 ตัวตน	52
กิจกรรมที่ 8 ต่อเติม	58
โมดูลที่ 4 การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น	62
กิจกรรมที่ 9 สามเหลี่ยมสัมพันธ์	63
กิจกรรมที่ 10 ไว้วางใจ	65
กิจกรรมที่ 11 คลี่คลายปัญหา	67
กิจกรรมที่ 12 สนทนาประสาพี่น้อง	69
โมดูลที่ 5 การออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการของจิตตปัญญาศึกษา	70
กิจกรรมที่ 13 การออกแบบการจัดการเรียนรู้	71
โมดูลที่ 6 การวางแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการของจิตตปัญญาศึกษา	91
กิจกรรมที่ 14 การวางแผนการจัดการเรียนรู้	92
ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้	94

กำหนดการอบรมพัฒนาครู
การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม
ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านป่าสัก (เทศบาลนครนครศรีธรรมราช)
13-15 พฤศจิกายน 2557

วันที่ 13 พฤศจิกายน 2557

08.00-8.30	ลงทะเบียน
08.30-9.00	พิธีเปิด โดยผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา พิษณุโลก เขต 2 โดย นายสุรินทร์ แก้วมณี
9.00-9.30	“ความเป็นมาของโครงการ” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สลักจิต ตีร์ณโอภาส
9.30-10.30	“การจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิมล ใจงาม

ขั้นตอน “สร้างความตระหนักรู้”

10.30-16.30	โมดูลที่ 1	รู้จักจิตตปัญญาศึกษา
	กิจกรรมที่ 1	“รู้จักจิตตปัญญาศึกษา” บรรยายความรู้ประกอบเอกสาร โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สลักจิต ตีร์ณโอภาส อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
	กิจกรรมที่ 2	“การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ จิตตปัญญาศึกษาในโรงเรียนเรียนร่วม” บรรยายความรู้ประกอบเอกสาร โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิมล ใจงาม อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

- กิจกรรมที่ 3 “มีดแปดด้าน”
 โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สลักจิต ตีร์ณโอภาส
 อาจารย์คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2557

ขั้นตอน “หม่อมใจสู่การพัฒนา”

08.30- 12.00

- โมดูลที่ 2 รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น
 กิจกรรมที่ 4 จำฉันได้ไหม
 โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิมล ใจงาม
 อาจารย์คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
 กิจกรรมที่ 5 เชอกับฉัน
 โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สลักจิต ตีร์ณ

โอภาส

- อาจารย์คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
 กิจกรรมที่ 6 ผู้นำสี่ทิศ
 โดย อาจารย์ ดร.พรชัย ทองเจือ
 อาจารย์คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

13.00-16.30

- โมดูลที่ 3 เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น
 กิจกรรมที่ 7 “ตัวตน”
 โดย อาจารย์ ดร.พรชัย ทองเจือ
 อาจารย์คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
 กิจกรรมที่ 8 “ต่อเติม”
 โดย อาจารย์ ดร.พรชัย ทองเจือ
 อาจารย์คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

วันที่ 15 พฤศจิกายน 2557

08.30-12.00

โมดูลที่ 4

การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น

กิจกรรมที่ 9

สามเหลี่ยมสัมพันธ์

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิมล ใจงาม

อาจารย์คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

กิจกรรมที่ 10

ไว้วางใจ

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สลักจิต ตรีธณ

โอภาส

อาจารย์คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

กิจกรรมที่ 11

คลี่คลายปัญหา

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สลักจิต ตรีธณ

โอภาส

อาจารย์คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

กิจกรรมที่ 12

สนทนาประสาพี่น้อง

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวิมล ใจงาม

อาจารย์คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ขั้นตอน

“ มุ่งหน้าลงมือปฏิบัติ ”

13.00-16.30

โมดูลที่ 5

การออกแบบการจัดการเรียนรู้ด้วย

กระบวนการจัดตปัญญาศึกษา

กิจกรรมที่ 13

ออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักการ

7 ขั้นตอนตามหลักการของจัดตปัญญา

ศึกษา

ขั้นตอน

“เกิดผลชัดจิตตปัญญา”

โมดูลที่ 6

วางแผนในการนำเสนอผลการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 14

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจัดตปัญญา

ศึกษาในโรงเรียน ที่จัดการเรียนร่วม

หมายเหตุ	10.30-10.45	พักทานอาหารว่าง
	12.00-12.30	พักทานอาหารกลางวัน
	12.30-13.00	กิจกรรมผ่อนพักตระหนักรู้

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

จากรายงานพิเศษด้านสิทธิทางการศึกษาของสหประชาชาติที่ให้หลักการสำคัญของกรอบแนวทางการพัฒนาการศึกษาโดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนที่รัฐบาลต้องยึดเป็นแนวทางในการดำเนินงาน คือ การจัดการศึกษาแบบให้เปล่า (Availability) การศึกษาที่ทุกคนเข้าถึงได้ (Accessibility) การศึกษาที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ (Acceptability) และการศึกษาที่ปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียน (Adaptability) ซึ่งการศึกษาถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (เบญจขลธาร์นนท์, 2548 : 1) การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ซึ่งหากคนมีคุณภาพแล้วย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า สังคมยุคปัจจุบันจึงให้ความสนใจในการพัฒนาคุณภาพคน ซึ่งหมายถึงบุคคลปกติและบุคคลที่มีความบกพร่องประเภทต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น โดยมุ่งให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาให้บุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ได้พัฒนาตามศักยภาพของตนเอง เพื่อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข ดังที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 2 ว่าด้วย สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษามาตรา 10 ระบุว่า “ การจัดการศึกษาต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือผู้ด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าว มีสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ การศึกษาสำหรับคนพิการให้จัดตั้งแต่แรกเกิด หรือแรกพบความพิการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 21 ระบุว่า “ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงส่งผลให้สถาบันทางการศึกษาให้ความสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการมากขึ้น โดยในปีพุทธศักราช 2542 กระทรวงศึกษาธิการฯ รับผิดชอบนโยบาย “คนพิการทุกคนอยากเรียนต้องได้เรียน”

ทิศทางใหม่ในการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ จึงมีความหลากหลายและชัดเจนมากยิ่งขึ้น และรูปแบบที่แพร่หลายไปยังสถาบันการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาคือ การจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม(mainstreaming) ซึ่งหมายถึงการจัดการศึกษาให้บุคคลที่มีความต้องการพิเศษและบุคคลพิการเข้าไปในระบบการศึกษาทั่วไป มีการร่วม

กิจกรรมและใช้ช่วงเวลาช่วงหนึ่งในแต่ละวันระหว่างบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ และบุคคลพิการกับบุคคลทั่วไป การเรียนร่วม ในแนวคิดใหม่ เป็นความร่วมมือและรับผิดชอบร่วมกันระหว่างครูทั่วไปและครูการศึกษาพิเศษในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและบริการต่าง ๆ ให้กับนักเรียนในความดูแล และนับแต่ปีการศึกษา 2547 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มอบหมายให้คณะกรรมการการศึกษาพิเศษ ดำเนินโครงการโรงเรียนเรียนร่วม โดยมีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการเป็นโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วม และมีการขยายผลเพิ่มมาตลอดจนปัจจุบัน มีโรงเรียนที่ดำเนินโครงการโรงเรียนแกนนำทั่วประเทศจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ และเด็กพิการเข้าไปในระบบการศึกษาทั่วไปมีการร่วมกิจกรรมและใช้และวัตถุประสงค์สำคัญของการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม คือ ความต้องการให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ยอมรับ ช่วยเหลือ เกื้อกูล ดูแลซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการแบ่งแยก

สภาพและปัญหาของการจัดการเรียนร่วม

คุณภาพของการจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กปกติกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ตั้งแต่ระดับนโยบายถึงระดับการปฏิบัติ โรงเรียนในฐานะผู้ปฏิบัติการในโรงเรียนเรียนร่วม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนระบบคือผู้บริหารและครูผู้สอน หากผู้บริหารและครูผู้สอนขาดความรู้ ความเข้าใจ หรือมีเจตคติไม่ดีเกี่ยวกับเด็กพิเศษ ก็จะส่งผลถึงการดำเนินโครงการได้ จากอดีตจนปัจจุบัน การดำเนินการจัดการเรียนร่วมยังคงพบปัญหานานัปการ ปัญหาการบริหารงาน การจัดชั้นเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อ อุปกรณ์ ครูผู้สอน โดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งมีงานวิจัยหลายเรื่องที่มีข้อค้นพบถึงสภาพปัญหา สรุปได้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและศูนย์การศึกษาพิเศษได้ดำเนินการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วม 390 โรงเรียนพบว่ายังอยู่ในระดับต้องปรับปรุง และยังพบปัญหาในโรงเรียนทั่วไปที่มีนักเรียนเรียนร่วมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอุปสรรคในด้านกระบวนการบริหารจัดการและเจตคติของผู้ที่เกี่ยวข้อง (เบญญา ชลธารินทร์, 2548: 80) และในปีการศึกษาเดียวกัน อารีย์ เฟลินชัยวานิช ได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับผลการดำเนินการโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมปีการศึกษา 2547 ในจังหวัดพิษณุโลก ยังพบอีกว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผู้บริหารมีการย้าย สับเปลี่ยนจึงขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการบริหารจัดการที่ดี บุคลากรในโรงเรียนยังขาดความเข้าใจและคิดว่าเป็นภาระงานที่หนักในการที่จะให้ความช่วยเหลือและเอาใจใส่เด็กพิการ ขาดการร่วมมือในการทำงาน (อารีย์ เฟลินชัยวานิช, 2548 : 80) และจากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมของ วลัยทิพย์ ศิริจงวัฒนา พบปัญหาด้านบุคลากรคือ ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมบางท่านยัง

ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วม บุคลากรด้านการศึกษาพิเศษโดยตรงมีน้อย และไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม (วลัยทิพย์ ศิริจงวัฒนา, 2548: 82) และผลของการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการบริหารการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้าง ชีทโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมจังหวัดสุโขทัย พบว่าสิ่งที่ปฏิบัติได้น้อยและยังเป็นปัญหาด้านนักเรียนและด้านการจัดกิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมอื่นที่ช่วยให้เด็กทั่วไปเข้าใจและยอมรับเด็กพิเศษ ด้านสภาพแวดล้อม ยังปฏิบัติน้อยในการปรับสภาพแวดล้อมตามสภาพความบกพร่องของเด็กพิเศษแต่ละประเภท รวมทั้งผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองมีเจตคติที่ไม่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กพิเศษ(บุษบา ดาไว, 2549 : 91-93) ปีการศึกษา 2550 บรรจง อักษรสา (2550 : 123-124) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาการจัดการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้างชีท ในโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วม จากการวิเคราะห์ปัญหาพบว่า ด้านนักเรียนยังไม่มีความพร้อมในการเรียนกับนักเรียนทั่วไป และนักเรียนทั่วไปยังให้โอกาสเด็กเรียนร่วมเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ยังขาดระบบการส่งต่อ และมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมนักเรียนเรียนร่วม และพัฒนาเจตคตินักเรียนทั่วไปให้ยอมรับนักเรียนเรียนร่วมเข้ากลุ่ม ด้านสิ่งแวดล้อมพบว่าปัญหาคือขาดงบประมาณในการปรับสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่าปัญหา คือครูขาดความรู้ความเข้าใจทางการศึกษาพิเศษ และกิจกรรมไม่เป็นไปตามแผนการจัดการเรียนรู้ ต่อมาสาระ ปัทมพงศา(2551: บทคัดย่อ) ได้พัฒนาคู่มือสำหรับการจัดการเรียนร่วม และในขั้นตอนแรกได้เริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหา ก่อน ซึ่งในขั้นตอนนี้พบว่า ครูยังขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนตามลักษณะเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละประเภท ครูไม่เข้าใจจุดประสงค์การจัดการเรียนร่วม ครูขาดความรู้ในการคัดกรองเด็กและการจัดทำแผนการสอน การวัดและประเมินผล ขาดความรู้และทักษะการใช้สื่อ และมีปัญหาในการจัดการเรียนการสอน และต่อมา รจเรข พยอมนัย (2553 : 116-117) ได้ศึกษาการบริหารโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมตามโครงสร้างชีท (SEAT) พบว่า โรงเรียนยังมีปัญหาและปฏิบัติได้น้อย คือการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วม เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม ครูประจำชั้น ครูการศึกษาพิเศษก่อนจะเปิดเทอม ขาดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้นักเรียนทั่วไปเข้าใจสภาพของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อีกทั้งยังได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา โดยโรงเรียนควรจัดให้มีกิจกรรมเข้าค่ายระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมให้เด็กปกติมีความรู้ความเข้าใจ และยอมรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีกิจกรรมที่จะเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อกันระหว่างเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

จากเอกสารและงานวิจัยข้างต้น ทำให้ทราบสภาพปัญหาของการดำเนินการจัดการเรียนร่วม ซึ่งโดยรวมเป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญของปัญหาได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ปัญหาด้านครูผู้สอน/ครูที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 ครูผู้สอน และครูโดยตรงด้านการศึกษาพิเศษมีน้อย ในขณะที่เดียวกันก็มีภาระงานอื่นมาก ทำให้ไม่มีเวลาในการดูแลเด็กเรียนร่วมได้อย่างเต็มที่
- 1.2 ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในลักษณะของเด็กพิเศษเรียนร่วมแต่ละประเภท การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงไม่สอดคล้อง การเรียนร่วมจึงไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการเรียนร่วมอย่างแท้จริง
- 1.3 ครูผู้สอนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อเด็กพิเศษเรียนร่วม และคิดว่าเด็กพิเศษเป็นภาระ จึงทำให้ขาดการทุ่มเทเอาใจใส่ และให้ความช่วยเหลือได้ไม่เต็มที่
- 1.4 ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดเทคนิควิธีการในการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้จึงไม่หลากหลาย และไม่ตอบสนองความแตกต่างให้กับผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

2. ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม

- 2.1 ขาดการจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเด็กพิเศษได้รู้จักและคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน คุ้นเคยกับครูผู้สอน และคุ้นเคยกับบรรยากาศการเรียนการสอนในโรงเรียน
- 2.2 ขาดการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนปกติและเด็กพิเศษที่มาเรียนร่วมได้รู้จักและเข้าใจกัน เพื่อเตรียมความพร้อมในการยอมรับ เข้าใจ เห็นใจ และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
- 2.3 ขาดการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมเจตคติให้กับครูผู้สอน และนักเรียนทั่วไป ให้มีเจตคติที่ดีกับเด็กพิเศษที่มาเรียนร่วม

จากข้อสรุปปัญหาของการจัดการเรียนร่วมและจากงานวิจัยหลายเรื่อง ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นว่าปัญหาดังกล่าวส่งผลให้การจัดการเรียนร่วมยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร และไม่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนร่วม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับปัญหานี้อย่างจริงจัง โรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ควรเร่งพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาด้านบุคลากรและกิจกรรมการเรียนการสอน และควรมีการพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจากภายใน ไร้อุปสรรคทั้งครูผู้สอน นักเรียนทั่วไปและเด็กพิเศษอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการดังกล่าว

ความจำเป็นที่ต้องมีชุดฝึกอบรม

ท่ามกลางกระแสของการแสวงหาวิธีการ/นวัตกรรมใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาในการเรียนการสอน ดูเหมือนจะเป็นความพอดีที่น่าจะลงตัว สำหรับกระแสที่มีการตื่นตัวในแนวคิดเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) ขึ้นในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมองเห็นว่า เรากำลังต้องการการทบทวนและปฏิวัติการเรียนรู้ของมนุษย์ใหม่อย่างเร่งด่วน เป็นการเรียนรู้แบบใหม่ที่มุ่งการพัฒนาจิตในการวางพื้นฐานจิตใจและกระบวนทัศน์ใหม่ที่เป็นองค์รวมอย่างแท้จริง และเน้นการส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ในการเข้าถึงความจริง ความงาม และความดี และจะช่วยนำพาสังคมโลกไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้ (ธนา นิลชัยโกวิทย์, 2551:5) และด้วยความเชื่อจากแนวคิดที่ว่า จิตตปัญญาศึกษา คือกระบวนการพัฒนาจิตใจมนุษย์ไม่ว่าจะเรียนรู้ในเรื่องใดหากได้ผ่านการคิดใคร่ครวญ การเรียนรู้แบบองค์รวม มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี มีปัจจัยเกื้อหนุน และมีผู้สอนที่เป็นกัลยาณมิตร ผู้เรียนที่ได้รับการอบรม สั่งสอนด้วยวิธีการเช่นนี้น่าจะมีจิตใจที่เข้มแข็ง เข้าถึงความดี ความงาม มีความตระหนักรู้เข้าใจโลกและเข้าใจชีวิตได้เป็นอย่างดี สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล เป้าหมายของจิตตปัญญาศึกษา คือเยาวชนไทยมีคุณธรรม ความดีงาม มีปัญญา รู้จักตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเป็นผู้ตื่นรู้ อยู่ดีมีสุข มีชีวิตที่ก่อประโยชน์เกื้อกูล เพราะจิตตปัญญาศึกษาจะช่วยให้เกิดการรู้จักของตัวเอง เกิดปัญญา และปัญญาหมายถึงการเข้าถึงความจริงสูงสุดหรือบางทีก็พูดว่า เข้าถึงความจริง ความดี ความงาม (ประเวศ วะสี, 2550 : 13-14) จากแนวคิดและหลักการดังกล่าว ในมุมมองของผู้วิจัยจึงคิดว่ากระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจในการนำมาพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มีงานวิจัยหลายเรื่องที่มีข้อค้นพบที่ยืนยันว่า กระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษามีศักยภาพเพียงพอที่จะทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงตนเองจากภายใน เป็นการเปลี่ยนที่มีความหมายและยั่งยืน มีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ รวมถึงการเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมและส่วนรวม เชื่อมโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสรรพสิ่งต่างๆ ได้ ผู้วิจัยนำมาเป็นปฐมเหตุสำคัญในการทำวิจัยในครั้งนี้ ทั้งนี้ (ประเวศ วะสี, 2549 ; วิจิตรพันธ์ พานิช, 2549 ; Hladis, 2005) ได้สรุปความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้จากภายใน ทำให้ได้มาซึ่งความรู้จากประสบการณ์และกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง ให้ตระหนักและเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เรียนรู้ที่จะรัก เรียนรู้ที่จะเข้าถึงความจริง เรียนรู้ที่จะยอมรับความหลากหลายทางความคิดมากขึ้น นำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณลักษณะภายในที่ถาวรของผู้เรียน นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่มีความเด่นชัดของข้อค้นพบของอาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา (2546) เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

แบบบูรณาการคุณค่าของความเป็นมนุษย์” โดยอิงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งรู้ด้วยตนเองที่นำไปใช้กับนักเรียนในโรงเรียนสัตยาไส พบว่า รูปแบบดังกล่าวทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนปรากฏขึ้น งานวิจัยของสุวรรณา ชิวพฤกษ์และชากุล สิ้นไชย (2551) ได้ศึกษา “ผลจากการนำโครงการศิลปะสร้างสรรค์ดูลายภาพชีวิตภายใน” กับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า โดยภาพรวม นักศึกษามีความเข้าใจตนเองมากขึ้น ยอมรับตนเอง เห็นพฤติกรรมตนเองทั้งในสภาวะอารมณ์ปกติ และอารมณ์ที่แปรปรวน มีผลต่อการเข้าใจโลกมากขึ้น ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร (2550) ที่ศึกษาการสอนจิตตปัญญาศึกษาโดยบูรณาการในรายวิชาเทอร์โมไดนามิกส์ 1 และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ผู้เรียนสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของตนเองในแง่มุมต่างๆเกี่ยวกับโลกทัศน์ การนิยามความสุข การนึกถึงคนรอบข้าง การนึกถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีความรักความเมตตา นอกจากนั้นยังได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในรายวิชาศาสนาเปรียบเทียบ พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการได้สุนทรียสนทนาในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้เรียนตัดสินใจคนอื่นน้อยลง ฟังมากขึ้น เอาใจเขามาใส่ใจเรา ใจเย็น อดทนและเคารพในความหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยเองก็ได้ปฏิบัติงานและศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2553 ดังนี้

ในปีการศึกษา 2553 ผู้วิจัยได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา และนั่นคือจุดเริ่มต้นที่สนใจและศึกษาเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษาอย่างจริงจัง ผู้วิจัยจึงเริ่มค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา โดยค้นหาจากแหล่งความรู้หลายแหล่ง อาทิ อินเทอร์เน็ต วารสาร ตำรา งานวิจัย เอกสารจากศูนย์จิตตปัญญาศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหิดล รวมทั้งเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลที่สืบค้นได้ล้วนเป็นเพียงแนวคิดทฤษฎี ซึ่งหากจะให้เข้าใจถึงแก่นของแนวคิดและหลักการจิตตปัญญาศึกษาอย่างแท้จริงแล้ว ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเข้าไปเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง

ผู้วิจัยในฐานะของอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จึงตัดสินใจดำเนินการวิจัยด้านจิตตปัญญาศึกษาในปีการศึกษา 2553 โดยรับทุนสนับสนุนจาก สสส. ภายใต้โครงการเพิ่มขีดความสามารถของคณะครุศาสตร์เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งด้วยความปรารถนาแรกสุดคือ ต้องการค้นหาวิธีการในการพัฒนาให้ลูกศิษย์ในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มีความเป็นครูที่ดี มีจิตสาธารณะ พร้อมเป็นครูดีทุกๆด้าน กายดี จิตดี ปัญญาดี และสังคมดี ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษา ในรูปแบบ ส.ค.ส.ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่พัฒนาโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดือนใจ เกียวซี อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

รูปแบบ ส.ค.ส. หมายถึง เน้นการทำสมาธิ (ส) การคิดด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (ค) และการสะท้อนความคิด (ส) จากการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะทั่วไปสูงขึ้น ผลเนื่องมาจากกระบวนการดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาด้านจิตใจของนักศึกษา ทำให้นักศึกษาเข้าถึงความดี ความงาม และความจริง ในระดับที่ส่งผลต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และสามารถเลือกแนวทางในการปฏิบัติตนที่พึงประสงค์ทั้งในด้านความรู้และคุณลักษณะความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จากผลการวิจัยครั้งนั้นเป็นการศึกษากับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลการใช้กระบวนการจิตตปัญญาศึกษาในระดับการศึกษาอื่นต่ออีก (สลักจิต ตรีนโสภาส, 2553: บทคัดย่อ)

ในปีการศึกษา 2554 ผู้วิจัยได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาอีกครั้ง ในครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นใช้โรงเรียนเป็นฐานในการวิจัยและเลือกศึกษากับโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครูผู้สอนได้ร่วมเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการวิจัยปฏิบัติการในการพัฒนาศักยภาพครูเพื่อการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา การวิจัยครั้งนี้กำหนดมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา การนำสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน มีการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จากการวิจัยพบว่า ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา สามารถนำไปบูรณาการในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ และครูมีเจตคติที่ดีต่อกระบวนการเรียนรู้แนวทางจิตตปัญญาศึกษา พร้อมให้ความร่วมมือในการวิจัยปฏิบัติการอย่างเต็มรูปแบบ นอกเหนือจากงานวิจัยทั้งสองเรื่องดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยยังได้นำแนวคิดการสอนแบบจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ ที่ผู้วิจัยรับผิดชอบสอน และนำไปใช้จัดกิจกรรมขณะเป็นวิทยากรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เห็นผลเชิงประจักษ์ด้วยตัวของผู้วิจัยเอง (สลักจิต ตรีนโสภาส : บทคัดย่อ)

ในปีงบประมาณ 2555 ผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามจึงตั้งปณิธานที่จะสานต่อปรัชญาและแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษาอีกครั้ง เพื่อผดุงรักษาหลักการและแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษาให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ด้วยการเสนอโครงการจัดตั้งศูนย์จิตตปัญญาศึกษาขึ้น และโครงการดังกล่าว ได้รับการอนุมัติให้อยู่ในแผนงานหลักของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยมีการกิจหลักคือส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาในวิชาต่างๆ สนับสนุนให้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา จัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาอย่างต่อเนื่อง เช่น เข้าค่ายสมาธิ ค่ายคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสา รวมทั้งพัฒนาและรวบรวมสื่อนวัตกรรม เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษาให้กับผู้ที่สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา

จากประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงาน การสอนและการวิจัยด้านจิตตปัญญาศึกษา ทั้งในระดับอุดมศึกษา และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้วิจัย และขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ยังไม่พบว่ามียานวิจัยที่ศึกษาหรือพัฒนานวัตกรรมด้านจิตตปัญญาศึกษาเกี่ยวกับเด็กพิเศษเลย จึงเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาด้านจิตตปัญญาศึกษา และเชื่อมั่นว่ากระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักการของจิตตปัญญาศึกษาน่าจะเป็นนวัตกรรมใหม่ที่จะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนร่วม และพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนเรียนร่วมได้ ด้วยหลักการและแนวคิดสำคัญที่มุ่งให้ครูผู้สอน นักเรียนทั่วไป และเด็กพิเศษ เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง จากการได้เรียนรู้ที่จะรู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เกิดความรักความเมตตา มีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม มีสติในการดำเนินชีวิต เข้าถึงความจริง ความดี ความงาม รักและเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ทั้งครูและผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข จึงเห็นความจำเป็นใน **การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม** ขึ้น เพื่อให้ได้รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการพัฒนาชุดฝึกอบรม การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาขึ้น เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้บริหาร ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนักและให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม
2. เพื่อให้ครู ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความตระหนักและให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม
3. เพื่อให้ครูสามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม ไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้

ระยะเวลาของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาผู้บริหารและครูในโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมให้สามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม ไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนครั้งนี้ ใช้เอกสารการฝึกอบรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยมุ่งเน้นให้มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ใช้กระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญา

ศึกษา ประกอบด้วย 6 โมดูล จำนวน วันละ 6 ชั่วโมง รวมระยะเวลาในการอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งสิ้น 18 ชั่วโมง โดยมีระยะเวลาในการฝึกอบรม 3 วัน

องค์ประกอบของชุดฝึกแต่ละโมดูล

ชุดฝึกอบรมนี้ เป็นเอกสารหลักในการอบรมเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ตามระยะของการพัฒนา 4 ระยะคือ ระยะที่ 1 สร้างความตระหนักรู้ ระยะที่ 2 น้อมใจสู่การพัฒนา ระยะที่ 3 มุ่งหน้าสู่การปฏิบัติ ระยะที่ 3 เกิดผลชัดจิตตปัญญาโดยมีโครงสร้างหัวข้อ เนื้อหาแต่ละโมดูล ดังนี้

1) ชื่อโมดูล

โมดูลที่ 1 จิตตปัญญาศึกษา

โมดูลที่ 2 รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น

โมดูลที่ 3 เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น

โมดูลที่ 4 การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น

โมดูลที่ 5 การออกแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา

โมดูลที่ 6 วางแผนในการนำเสนอผลการดำเนินงาน การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาในโรงเรียนที่จัดการเรียนร่วม

2) วัตถุประสงค์

ในแต่ละโมดูลจะมีกิจกรรมและในแต่ละกิจกรรมจะมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมกับผู้เข้ารับการอบรม

3) ชื่อกิจกรรม

ทุกกิจกรรมจะระบุ ชื่อกิจกรรมในแต่ละโมดูล ซึ่งจะเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

4) เวลาที่ใช้

ทุกกิจกรรมจะกำหนดเวลาไว้เพื่อให้มีความชัดเจนในการกำหนดกิจกรรม ทั้งนี้ใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาโดยพิจารณาลักษณะและเนื้อหาของแต่ละกิจกรรม โดยระบุเป็นจำนวนชั่วโมงที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม

5) ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เป็นการอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับลำดับและขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ทั้งหมดของทุกกิจกรรมในแต่ละโมดูล ประกอบด้วย

- ทำสมาธิ
- การบรรยาย

- การคิดอย่างใคร่ครวญ
- การสะท้อนคิด
- ศิลปะ
- สุนทรียสนทนา
- แบบบันทึกกิจกรรม
- ใบความรู้
- กระดาษความรู้/คลิปวิดีโอ

6) สื่อ/อุปกรณ์

ทุกกิจกรรมจะระบุรายการสื่อ/อุปกรณ์ที่ต้องใช้ เช่น ใบความรู้ ใบกิจกรรม คลิปวิดีโอ กระดาษความรู้ กระดาษปรู๊ฟ กาว สี กรรไกร ฯลฯ

กิจกรรมที่ 1

รู้จักจิตตปัญญาศึกษา

ชื่อกิจกรรม รู้จักจิตตปัญญาศึกษา

วัตถุประสงค์ เพื่อให้มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา

เวลาที่ใช้ 50 นาที

ขั้นตอน

1. กิจกรรม “ทำสมาธิ” เพื่อสงบนิ่งก่อนเรียนรู้ 3-5 นาที
2. ล้อมวงสนทนาเกี่ยวกับการทำงาน การเรียนการสอนโดยทั่วไป และซักถามว่า

รู้จักจิตตปัญญาศึกษาหรือไม่ เคยอบรมหรือไม่อย่างไร การอบรมครั้งนี้คิดและคาดหวังอะไร

3. วิทยากรบรรยายความรู้เกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา
4. “ล้อมวงสนทนา” ทุกคนสะท้อนคิดจากการฟังบรรยาย
5. วิทยากรสรุปความรู้
6. กิจกรรม “ทำสมาธิ” เพื่อสงบนิ่งหลังการเรียนรู้ 3-5 นาที

สื่อ/อุปกรณ์

1. Power point ประกอบการบรรยาย
2. แบบบันทึกการสะท้อนคิด
3. ใบความรู้ จิตตปัญญาศึกษา

ใบความรู้ จิตตปัญญาศึกษา (contemplative Education)

สลักจิต ตรีวนโอภาส

“จิตตปัญญาศึกษาคืออะไร” เป็นคำถามที่มักจะได้ยินทุกครั้งที่มีการกล่าวถึงจิตตปัญญา และคำถามดังกล่าวจะได้รับคำตอบที่ยังทำให้ผู้ฟังยังคงคลงแคลงใจกลับไปทุกครั้ง ผู้เขียนก็เป็นอีกคนหนึ่งที่เคยพยายามหาคำอธิบายด้วยเช่นกัน และในปีการศึกษา 2553 ผู้เขียนได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา และนั่นคือจุดเริ่มต้นที่สนใจและศึกษาเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษาอย่างจริงจัง ผู้เขียนจึงเริ่มค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา โดยค้นจากแหล่งความรู้หลายแหล่ง อาทิ อินเทอร์เน็ต วารสาร ตำรา งานวิจัย เอกสารจากศูนย์จิตตปัญญาศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหิดล รวมทั้งเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลที่สืบค้นได้ ล้วนเป็นเพียงแนวคิดทฤษฎี ซึ่งหากจะให้เข้าใจถึงแก่นของแนวคิดและหลักการจิตตปัญญาศึกษาอย่างแท้จริงแล้ว ผู้เขียนคิดว่าน่าจะเข้าไปเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง ในฐานะที่เป็นอาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จึงตัดสินใจดำเนินการวิจัยด้านจิตตปัญญาศึกษาในปีการศึกษา 2553 โดยรับทุนสนับสนุนจาก สสส. ภายใต้โครงการเพิ่มขีดความสามารถของคณะครุศาสตร์เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยความปรารถนาแรกสุดคือ ต้องการค้นหาวิธีการในการพัฒนาให้ลูกศิษย์ในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มีความเป็นครูที่ดี มีจิตสาธารณะ พร้อมเป็นครูดีในทุกๆ ด้าน กายดี จิตดี ปัญญาดี และสังคมดี ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดของจิตตปัญญา โดยศึกษาเรื่อง การพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา รายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พบว่า นักศึกษามีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สูงขึ้น จากการบันทึกข้อคิดเห็นของนักศึกษา พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจในรูปแบบการสอนแบบจิตตปัญญาศึกษา การทำสมาธิก่อนและหลังเรียนทำให้เขามีสติมากขึ้น ทั้งด้านการเรียน การปรับอารมณ์ การรู้จักคิด วิเคราะห์ ใจเย็น มองโลกในแง่ดีมากขึ้น มีความสุขกับการเรียน ได้เรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเอง ในขณะเดียวกันก็เรียนรู้ผู้อื่นไปด้วย และมีสติ คิดก่อนทำมากยิ่งขึ้น (สลักจิต ตรีวนโอภาส, 2553)

การค้นพบคำตอบด้วยตัวเองครั้งนี้ ผู้เขียนจึงขอใช้ความคำว่า “เกิดการเรียนรู้จากภายในด้วยตัวเอง” และนี่แหละคือแนวทางของจิตตปัญญาศึกษา อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจจิตตปัญญาศึกษาในเบื้องต้น จึงได้เรียบเรียงข้อมูลพื้นฐานของจิตตปัญญามาให้ศึกษาเป็นปฐมบท ดังนี้

ความหมายของจิตตปัญญาศึกษา

จิตตปัญญาศึกษาเป็นคำแปลมาจากคำว่า Contemplative Education โดยศาสตราจารย์ สุมณ อมรวิวัฒน์ และศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี โดยเป็นแนวคิดว่าด้วยการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจ หรืออาจเรียกว่าเป็นการพัฒนาด้านใน แนวคิดนี้ได้เริ่มก่อตัวขึ้นระหว่างทศวรรษที่ 1980 ในมหาวิทยาลัยนาโรปะ (Naropa University) มลรัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยแห่งนี้ถูกก่อตั้งบนฐานของปรัชญาศาสนาพุทธนิกายวัชรยาน จากนั้นจึงขยายตัวส่งอิทธิพลต่อไปยังสังคมภายนอก ทำให้เกิดองค์กรที่มีภารกิจและความสนใจในเรื่องการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจ สำหรับในประเทศไทยนั้น กลุ่มจิตวิวัฒน์ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่สนใจเรื่องการเปลี่ยนกระบวนทัศน์และการพัฒนาของจิตวิญญาณได้เป็นผู้ริเริ่มผลักดันให้เกิดการเรียนรู้แนว จิตตปัญญาศึกษา ในปี พ.ศ. 2549 ส่งผลให้เกิดการประสานในหมู่ผู้สนใจขึ้นเป็นเครือข่าย จิตตปัญญาศึกษา เกิดหน่วยงานและองค์กรจิตตปัญญาขึ้นในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง รากฐานที่มาและหลักการของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่มาจาก 3 ส่วน ได้แก่ รากแนวคิดเชิงศาสนา / ความเชื่อ รากแนวคิดเชิงมนุษยนิยม และรากแนวคิดเชิงบูรณาการและองค์รวม

มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่า จิตตปัญญาศึกษาไว้ คล้ายๆกัน ดังต่อไปนี้

ชลลดา ทองทวี และคณะ (2551 : 27) กล่าวว่าจิตตปัญญา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาที่เน้นการพัฒนาด้านในอย่างจริง เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติเกิดความรักความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมบูรณ์

ประเวศ วะสี (2551 : 13 - 14) กล่าวว่าจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง การรู้จิตของตัวเองแล้วเกิดปัญญา ปัญญา หมายถึง การเข้าถึงความจริงสูงสุด หรือบางทีก็พูดว่าเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม

สุมณ อมรวิวัฒน์ (2551 : 10) ให้ความหมายจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เน้นการพัฒนาด้านในอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสรรพสิ่ง โดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล

สรุปแล้วจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการในการเรียนรู้ของบุคคลที่เน้นการเรียนรู้จากภายใน คิดและใคร่ครวญจนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งที่เรียนรู้ เกิดความเข้าใจในความเป็นธรรมชาติของสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้อง เกิดปัญญา ทำให้จิตใจได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง

จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา

จุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา มีดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงชั้นพื้นฐานในตนเองเป็นการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรักความเมตตา ความอ่อนน้อมถ่อมตน และมีทัศนคติที่ดีต่อตน
2. การเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม เป็นการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด คือ ความจริง ความดี ความงาม แล้วนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมและโลก โดยสามารถกระทำได้ในลักษณะการลอบติจากสิ่งต่าง ๆ มีความรักความเมตตาความเข้าใจต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งต่าง ๆ

หลักการพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา

หลักการพื้นฐานของการจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาสังเคราะห์ออกมาเป็น “หลักจิตตปัญญา 7” หรือเรียกในชื่อย่อภาษาอังกฤษว่า 7 C's ดังนี้ (ธนา นิลชัยโกวิท และคณะ, 2551 : 4-5)

1. หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือ การเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Intrapersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal) หลักการนี้เป็นหัวใจของการจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาที่ผู้จัดกระบวนการจะต้องออกแบบกระบวนการที่สร้างเงื่อนไข และกระตุ้นให้ผู้ร่วมกระบวนการเกิดการเกิดการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สัมผัส โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่สงบ ผ่อนคลาย มีสมาธิ และมีความตระหนักรู้
2. หลักความรักความเมตตา (Compassion) คือการสร้างบรรยากาศของความรัก ความเมตตา ความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการยอมรับ รวมทั้งการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เน้นความสำคัญของความไว้วางใจ การเปิดกว้าง ความรู้สึกปลอดภัย ความจริงใจ เห็นอกเห็นใจ (Empathy) และห่วงใย
3. หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) คือ การบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับชีวิต และสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติอย่างแท้จริง

4. **หลักการเผชิญความจริง (Confrontating Reality)** คือ การเปิดโอกาส การสร้างเงื่อนไขให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้เผชิญความเป็นจริงสองด้าน ได้แก่

4.1 ความเป็นจริงในตนเอง เช่น ความคิด ความรู้สึกที่ไม่รู้ตัว หลีกเลี่ยงหรือเก็บกดไว้ด้วยการส่งเสริมการสืบค้น และสัมผัสกับตัวตนของตนในแง่มุมต่างๆ ผ่านกิจกรรม และการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง โดยไม่หลีกเลี่ยงนี้ ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัย เปิดกว้าง ยอมรับ และมีความรักความเมตตาทั้งต่อตนเองและต่อกัน

4.2 การเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินของตน เช่น คนที่มีพื้นฐานต่างกัน สภาพความเป็นจริงในชุมชนและสังคมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในแง่มุมใหม่ได้เผชิญกับความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่าง

5. **หลักความต่อเนื่อง (Continuity)** ความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงในขั้นพื้นฐาน มักเกิดขึ้นจากประสบการณ์สะสมที่ช่วยสร้างเงื่อนไขภายในให้สูกอมพร้อมที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน

6. **หลักความมุ่งมั่น (Commitment)** ความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการนำสิ่งที่ได้รับรู้เข้ามาสู่ใจของตนเอง และนำเอากระบวนการที่ได้รับกลับไปใช้ในชีวิตเพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงภายในตนอย่างต่อเนื่อง

7. **หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community)** ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ ความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกัน ที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคน รวมทั้งการจัดกระบวนการที่ก่อให้เกิดการมีเวลาใคร่ครวญตามลำพัง และการใช้เวลาอยู่ร่วมกับผู้อื่น

นอกจากนี้ ชลลดา ทองทวี (2551 : 31-37) ยังได้เสนอหลักการเรียนรู้แบบองค์รวมไว้อีกแนวคิดหนึ่ง ซึ่งเป็นแนวคิดที่น่าสนใจอีกแนวคิดหนึ่ง ดังนี้

1. เด็กจะต้องได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง
2. เด็กจะต้องได้เรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์ โดยได้เรียนรู้ที่จะเข้าใจสังคม (social literacy) และเข้าใจอารมณ์ (emotional literacy)
3. เด็กจะต้องได้เรียนรู้เกี่ยวกับการยืดหยุ่นปรับตัว (resilience)
4. เด็กจะต้องได้เรียนรู้เกี่ยวกับสุนทรียะ เพื่อให้เห็นความงามในทุกสิ่งรอบตัว ยุทธวิธีที่จะบรรลุเป้าหมายของการสร้างเด็กที่มีความเป็นองค์รวม ต้องอาศัยแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ดังนี้

4.1 จะต้องส่งเสริมการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (transformative learning)

กล่าวคือ จะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์หรือกระบวนทัศน์ของผู้เรียน สู่การมองโลกในเชิงองค์รวม

4.2 จะต้องส่งเสริม “ความเชื่อมโยง (connections)” แทนที่ การแยกส่วน (fragmentation) ในทุกมิติที่เคยเป็นในการศึกษากระแสหลัก เช่น ด้านการแยกรายวิชา การแยกเด็กตามระดับเกรด เป็นต้น การใช้ก้าวการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (flexible pacing) เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนไม่รู้สึกรู้ว่า ถูกบังคับให้เรียนอย่างเร่งรีบหรือถูกตึงรั้งให้เรียนช้าลง

4.3 จะต้องส่งเสริมการสืบค้นข้ามศาสตร์ / สาขา (transdisciplinary inquiry) ทั้งนี้ แนวคิดเรื่องการสืบค้นข้ามศาสตร์ / สาขา ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่า ไม่มีการแยกส่วนศาสตร์หรือสาขา เพราะโลกเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมและไม่ได้แยกออกเป็นส่วนย่อย การข้ามศาสตร์ / สาขา (transdisciplinary) หมายถึง การมีหลากหลายศาสตร์ / สาขาด้วยกัน มีพื้นที่ว่างระหว่างแต่ละศาสตร์ โดยเห็นว่า มีมุมมองใหม่เกิดขึ้น “ไปพ้น (beyond)” ศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านั้นต่อไปอีกด้วย การสืบค้นข้ามศาสตร์ / สาขา จึงไม่ได้ให้ความสำคัญตรงประเด็นที่แต่ละศาสตร์จะมาบูรณาการการต่อกันและกัน แต่ละมุนเน้นที่ประเด็น “การสืบค้น (inquiry)” เป็นหลัก

4.4 จะต้องส่งเสริม ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ “มีความหมายสำคัญ (meaningful)” ต่อเขาผู้เรียนจะได้เรียนได้ดี หากสิ่งที่เรียนมีความหมายสำคัญต่อเขา และดังนั้น จึงต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ของเขาเอง

4.5 จะต้องส่งเสริม mata-learning คือ การให้ผู้เรียนเชื่อมโยงกับกระบวนกรเรียนรู้ของตนเอง ด้วยการมีส่วนร่วมสำคัญในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ของผู้อื่นในชั้นและนอกชั้นเรียนด้วย

4.6 ชุมชน เป็นส่วนบูรณาการที่สำคัญ ในการศึกษาเชิงองค์รวม ทั้งนี้ความสัมพันธ์ต่อผู้อื่นและโลกเป็นหัวใจในการทำความเข้าใจตนเอง การศึกษาในชั้นเรียนแบบองค์รวม จะมีลักษณะความเป็นชุมชน ซึ่งจะอยู่ภายในชุมชนที่ใหญ่กว่านั้นในโรงเรียน ซึ่งอยู่ภายใต้ชุมชนที่ใหญ่ขึ้นไปอีก คือ หมู่บ้าน เมือง ไปจนถึง ชุมชนแห่งมนุษยชาติ

เดือนใจ เกียวซี (2553) ได้พัฒนารูปแบบ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อศึกษาผลการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้านกายใจ สังคม และปัญญา ด้วยรูปแบบ ส.ค.ส. รายละเอียดของรูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าว มีดังนี้

ส. สมาธิ คือ การทำสมาธิ ก่อน และ/หลังเรียน หรือสวดมนต์ แผ่เมตตาและอุทิศส่วนกุศล

ค. คิดใคร่ครวญ คือ การคิดใคร่ครวญอย่างเจียบ ๆ และกลั่นกรองออกเป็นถ้อยคำแสดงออก ด้วยคำพูด หรือข้อเขียน

ส. สรุปและสะท้อนแนวความคิด คือการนำสาระที่ได้จากการคิดใคร่ครวญมาสะท้อนในแนวคิดของตน

กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

เรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มี ดังต่อไปนี้

1) การเรียนรู้ผ่านการเคลื่อนไหว (Movement practices) เป็นการฝึกสังเกตและมีสติอยู่กับการเคลื่อนไหวร่างกายในรูปแบบต่าง ๆ กิจกรรมที่สามารถนำมาใช้ เช่น โยคะ ชี่กง ไทเก๊ก การเดิน

2) การเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ (Creation process practices) เป็นการฝึกการสังเกตใคร่ครวญภายใน และพัฒนาญาณทัศนะ (Intuition) และความละเอียดอ่อนประณีต ผ่านงานสร้างสรรค์ โดยกิจกรรมที่สามารถทำได้ เช่น การทำงานศิลปะต่าง ๆ เช่น การวาดภาพ การจัดดอกไม้ และการจัดสวนหย่อม เป็นต้น

3) การเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมทางสังคม (Activist practices) เป็นการสัมผัสเรียนรู้และใคร่ครวญ เห็นความเชื่อมโยงแห่งเหตุปัจจัยของความสุขและทุกข์ในชีวิตจริง กิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้ เช่น การเจริญสติในการทำงานในชีวิตประจำวัน การทำกิจกรรมอาสาสมัคร

4) การเรียนรู้ผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (Ritual practices) เป็นการสัมผัสพลังหรือจิตวิญญาณของธรรมชาติเป็นญาณทัศนะ (Intuition) และสัมผัสเรียนรู้ตนเอง การปลีกวิเวกสัมผัสธรรมชาติ (Retreat) เพื่อพัฒนาความสงบเป็นและละเอียดประณีตภายใน กิจกรรมที่ทำ มีดังนี้

- พิธีกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ภาวนา
- พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น การทำ Vision Quest
- การปลีกวิเวก สัมผัสธรรมชาติ (Retreat)

5) การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมรังสรรค์ (Generative practices) เป็นการระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการร้องขอเพื่อช่วยเหลือให้เพื่อนมนุษย์ได้พ้นทุกข์ กิจกรรมรังสรรค์ต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ เช่น การสวดมนต์ การอ่านพระคัมภีร์ และเมตตาภาวนา

6) การเรียนรู้ผ่านความสงบนิ่ง (Stillness practices) มุ่งเน้นพัฒนาความสงบเย็นความตั้งมั่นของร่างกายและจิตใจ กิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น การทำสมาธิ การกำหนดจิตจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เพลง หรือเสียงที่ได้ยิน

7) การเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงความสัมพันธ์ (Relational practices) เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นกระบวนการฝึกสติ เผชิญสภาวะภายในสะท้อนตนเอง อาศัยความสัมพันธ์ของกาลยาณมิตร สะท้อนซึ่งกันและกัน กิจกรรมที่สามารถนำมาใช้ในด้านนี้ ได้แก่

- สนทนา (Dialogue)
- การฝึกฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening)

- การสะท้อนความคิด (Reflection)
- การเขียนบันทึก (Journal)
- การสนทนากับเสียงภายใน (Voice dialogue)

ผลที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ธนา นิลชัยโกวิทย์ (2551 : 154) ได้สรุปสิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ ตามแนวคิด จิตตปัญญาศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงระดับกลุ่ม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มทั้งหมด

โดยรวม เป็นวิถีปฏิบัติ และแบบแผนปฏิสัมพันธ์ภายในใจกลุ่มที่เปลี่ยนไป มีสองประการคือ

1.1 วิถีการปฏิบัติร่วมกันด้วยการรับฟังอย่างมีสติ คือ การเกิดการสร้างบรรยากาศ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มโดยรวมที่ซื่อสัตย์ มีการพูดอย่างมีสติมากขึ้น มีการหยุดเพื่อใคร่ครวญ และรับฟังกันอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ความคิดเห็นแย้งที่เกิดขึ้นไม่นำไปสู่การปะทะทางความคิดแต่เป็นการช่วยเสริมและต่อยอดความคิดให้ชัดเจนและรอบด้านมากขึ้น

1.2 วัฒนธรรม “การเรียนรู้ด้วยตนเอง” คือ เกิดการให้ความหมายร่วมกันว่าการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับตนเอง และต้องสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา สามารถเรียนรู้ได้ในทุกเงื่อนไขเกิดบรรยากาศการรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและย้อนกลับมาตามตนเองมากขึ้นว่า ปฏิบัติการของตนทั้งทางการแสดงออกความคิดและความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ สะท้อนรอบอ้างอิงภายในของตนเองอย่างไร เกิดวัฒนธรรมการใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเองอย่างมีวิจารณญาณ (Critical self – reflection) ขึ้นในกลุ่ม

สิ่งที่น่าสนใจที่สุดก็คือ การเปลี่ยนแปลงทั้งสองประการที่เกิดขึ้นในกลุ่มนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นในกลุ่มนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นเอง โดยไม่ได้มีข้อกำหนดที่เป็นทางการมาชี้นำ แต่เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ค่อย ๆ ซึมซับทัศนคติ และแนวความคิด ตลอดจนท่าทีในการปฏิบัติต่อกันและกัน เมื่อสมาชิกคนหนึ่งเกิด “ความรู้สึก” หรือ “การใคร่ครวญตนเองอย่างมีวิจารณญาณ” ขึ้น สมาชิกคนอื่น ๆ ก็ได้เรียนรู้และได้รับผลกระทบทำให้เกิดสติ และย้อนกลับมาใคร่ครวญพิจารณาตนเองไปด้วยพร้อม ๆ กัน ส่งผลกระทบเป็นปฏิริยาลูกโซ่ที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องภายในกลุ่ม

2. การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตัวสมาชิกแต่ละคน และสามารถสังเกตได้ด้วยตนเอง หรือสมาชิกคนอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในและส่วนที่แสดงออกมากเป็นรูปธรรมในการปฏิบัติ 5 ประการ ดังนี้

2.1 สติในชีวิตประจำวัน การมีสติรู้ตัว โดยเฉพาะในชีวิตประจำวันของตนเอง เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงในข้ออื่น ๆ เพราะเป็นจุดที่ทำให้ได้หันกลับเข้ามาดูตัวเอง สังเกตตัวเองและโลกภายในของตน และสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวตามที่เป็นจริง ช่วยให้รู้เท่าทันความรู้สึกนึกคิดของตน มีเวลาใคร่ครวญ รับฟังผู้อื่น และรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเปิดกว้างขึ้น และไม่ด่วนตัดสินหรือมีปฏิกิริยาโต้กลับ

2.2 การเข้าใจและยอมรับตนเอง การเข้าใจและยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง ทั้งด้านบวกและด้านลบเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงตนเองส่งผลให้มีความรู้ตัวมากขึ้น ยอมรับตัวเองมากขึ้นและเกิดผลหลาย ๆ ประการตามมา เช่น ตัดสินตัวเองน้อยลง เห็นความงามภายในตัวเองมีเมตตาต่อตัวเองมากขึ้น รู้สึกเชื่อมั่นในตัวเอง การเข้าใจและยอมรับตนเองมากขึ้นเป็นผลจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่น การมีสติรู้ตัว การได้มองเห็นในประเด็นที่ตนเองไม่เคยเห็นมาก่อนจากกิจกรรมหรือจากการสะท้อนของเพื่อน การเรียนรู้จากประเด็นของเพื่อนในกลุ่มแล้วนำมาใคร่ครวญและบรรยายกาศที่เปิดกว้าง จริงใจและยอมรับกันในกลุ่มที่เอื้อให้แต่ละคนกล้าเปิดเผยแลเผชิญกับปัญหาของตนเอง

2.3 ความเข้าใจ ความรัก และความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ จากกระบวนการที่เน้นการเปิดรับและการรับฟังอย่างลึกซึ้ง เปิดโอกาสที่หลากหลายให้แต่ละคนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีโอกาสเปิดเผยตนเองแลแบ่งปันประสบการณ์ ทำให้เกิดความรักและความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์มากขึ้น เป็นความรักและความเมตตาบนพื้นฐานของความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ทำให้เกิดความเคารพและการยอมรับ และความเชื่อมั่น ทำให้ได้มองเห็นทั้งความแตกต่างหลากหลายและความเป็นหนึ่งเดียวกันของเพื่อนมนุษย์ สามารถเห็นความงามในตัวคนอื่นได้อย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลทั้งต่อความสัมพันธ์ของตนกับคนรอบข้างในชีวิตและต่อการเรียนรู้ภายในของตนเอง ที่เกิดขึ้นท่ามกลางความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปและความเข้าใจผู้อื่นที่ชัดเจนขึ้น

2.4 การเข้าใจและการยอมรับความเป็นจริงตามธรรมชาติ จากกิจกรรมบางประการ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับความตาย และได้เข้าไปสัมผัสและทำงานกับชุมชนในสังคมและเข้าไปเรียนรู้ในธรรมชาติทำให้เปิดโลกทัศน์ของตนเองให้กว้างขวางและสอดคล้องกับความ เป็นจริงมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเข้าใจธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ตามที่ เป็นจริงหรือการเข้าใจ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้น เหตุปัจจัยของตัวมันเอง โดยที่เราไม่สามารถเข้าไปควบคุมให้เป็นไปตามความต้องการของเราได้

2.5 การเกิดความสุขในตนเอง มนุษย์เรารับรู้ และสัมพันธ์ต่อตนเองและโลก 3 ทางด้วยกัน คือ ความคิด ความรู้สึกและปฏิกิริยาทางกายหรือการกระทำ บางคนถนัดใช้ความคิด บางคนถนัดใช้ใจหรืออารมณ์ความรู้สึกและบางคนใช้สัญชาตญาณและการลงมือทำเป็นหลัก แต่ในความเป็นจริง ทั้งความคิดความรู้สึก และการปฏิบัติ ล้วนเป็นฐานของปัญญาที่มีความสำคัญ และเกี่ยวพันกันและกัน การพัฒนาปัญญาทั้ง 3 ด้าน ให้สมดุลจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ คือ การเกิดสมดุลระหว่าง กาย ใจ และความคิด

โดย สรุปแล้วจิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการในการเรียนรู้ของบุคคลที่เน้นการเรียนรู้จากภายใน คิดและใคร่ครวญจนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งที่เรียนรู้ เกิดความเข้าใจในความเป็นธรรมชาติของสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้อง เกิดปัญญา ทำให้จิตใจได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงจิตตปัญญาศึกษา นับเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจในการนำไปบูรณาการกับการเรียนการสอน มีงานวิจัยจากหลายๆหน่วยงานได้ศึกษาและเผยแพร่ทั้งในรูปแบบของเอกสาร ตำรา และข้อมูลที่เผยแพร่ในสังคมออนไลน์ จึงไม่ใช่เรื่องยากสำหรับผู้สนใจที่จะศึกษาหาข้อมูลเพื่อให้เข้าใจถึงรากที่มาของจิตตปัญญาศึกษาอย่างแท้จริง.

บันทึกการสะท้อนคิด

คำชี้แจง

ให้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกจากการได้ร่วมกิจกรรม โดยการบันทึกข้อความตามประเด็นหัวข้อที่กำหนด ดังนี้

กิจกรรม.....

1. ท่านมีความรู้สึกอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีความคิดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านจะทำอะไรต่อไป

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 2

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ จิตตปัญญาศึกษาในโรงเรียนเรียนร่วม

ชื่อกิจกรรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา
ในโรงเรียนเรียนร่วม

วัตถุประสงค์ เพื่อให้มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา

เวลาที่ใช้ 50 นาที

ขั้นตอน

1. กิจกรรม “ทำสมาธิ” เพื่อสงบนิ่งก่อนเรียนรู้ 3-5 นาที
2. ล้อมวงสนทนาเกี่ยวกับการทำงาน การเรียนการสอนโดยทั่วไป และ
ซักถามว่า

รู้จักจิตตปัญญาศึกษาหรือไม่ เคยอบรมหรือไม่อย่างไร การอบรมครั้งนี้คิดและคาดหวังอะไร

3. วิทยากรบรรยายความรู้เกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา
4. “ล้อมวงสนทนา” ทุกคนสะท้อนคิดจากการฟังบรรยาย
5. วิทยากรสรุปความรู้

สื่อ/อุปกรณ์

1. PowerPoint ประกอบการบรรยาย
2. แบบบันทึกการสะท้อนคิด
3. ใบความรู้ จิตตปัญญาศึกษา

ใบความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วม

การจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม

การจัดการเรียนร่วม ยึดหลักการว่าเด็กพิการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อเด็กปกติได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติ เด็กพิการควรได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติด้วย โดยผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ประกอบด้วย ความเป็นมาของการเรียนร่วม ความของการเรียนร่วม ปรัชญาและทฤษฎีพื้นฐานของการเรียนร่วม หลักการของการจัดการเรียนร่วม ประโยชน์ของการเรียนร่วมและรูปแบบการเรียนร่วม รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของการจัดการเรียนร่วม

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ มุ่งเน้นการให้โอกาสการศึกษาที่เท่าเทียม เพื่อพัฒนาความสามารถให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การจัดการศึกษาให้สำหรับเด็กพิการจะต้องเหมาะสมกับความต้องการและความสามารถเด็กเหล่านี้ จึงจะสามารถทำให้เด็กได้รับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษา ซึ่งความเป็นมาของการจัดการสำหรับเด็กพิการในประเทศไทยสรุปได้ดังนี้

ในอดีตคนพิการในประเทศไทยอยู่ในสภาพที่ถูกจำกัดสิทธิทางการศึกษา ดังจะเห็นได้จากการได้รับการยกเว้นจากการเข้าโรงเรียนตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2478 อันเป็นเหตุให้คนพิการขาดโอกาสทางการศึกษา ต่อมานักการศึกษาพิเศษได้พยายามจัดการศึกษาพิเศษให้แก่เด็กพิการ เด็กพิการประเภทแรกที่ได้รับการศึกษาพิเศษในประเทศไทย คือ เด็กตามบอด โดยมีบัณฑิตสตรีตาบอดชาวอเมริกัน ชื่อ เยเนวีฟ คอลฟิลด์ (Genvieve Caulfield) เป็นผู้ริเริ่มประดิษฐ์อักษรเบรลล์ภาษาไทย สำหรับเด็กตาบอดในปี 2481 และรับเด็กเข้ามาเรียน ต่อมา พ.ศ.2482 มีการจัดตั้งมูลนิธิตาบอดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ (วารี ธีระจิตร, 2544) ต่อจากนั้นจึงมีผู้ริเริ่มจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการประเภทอื่นๆ เป็นการจัดอย่างไม่เป็นทางการ คือ เอกชน มูลนิธิ หรือผู้ใจบุญ เป็นผู้จัด ทั้งสิ้นการจัดอย่างไม่เป็นทางการจริงๆ นั้น เริ่มขึ้นเมื่อมีกองการศึกษาพิเศษเกิดขึ้นในกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2494

กระทรวงศึกษาธิการ (2543) สรุปความเป็นมาของการศึกษาสำหรับเด็กพิการในประเทศไทยตามลำดับนี้ ในปี พ.ศ. 2478 ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาภาคบังคับประกาศ

ยกเว้นให้เด็กพิการไม่ต้องเข้าเรียน พ.ศ. 2494 ทดลองเปิดโครงการและโรงเรียนพิเศษ เฉพาะ ความพิการและจัดตั้งหน่วยทดลองสอนเยาวชนหูหนวกในโรงเรียนเทศบาล 17 วัดโสมนัสวิหาร พ.ศ.2495 จัดตั้งมูลนิธิเศรษฐเสถียรและเปลี่ยนชื่อมูลนิธิเดิมเป็น มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวก แทน และใน ปี พ.ศ. 2507 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถได้โปรดเกล้าฯ ทรง รับมูลนิธิไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ และเปลี่ยนชื่อมูลนิธิใหม่เป็นมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกใน พระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ.2499 นักเรียนตาบอดเข้าเรียนกับนักเรียนปกติเป็นครั้งแรกในระดับ มัธยมศึกษาที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล พ.ศ. 2500 เริ่มจัดชั้นพิเศษสำหรับเด็กเรียนซ้ำเข้าเรียน ร่วมในโรงเรียนปกติ ระดับประถมศึกษาครั้งแรก 7 แห่ง พ.ศ.2501 กรมสามัญศึกษาจัดทำ โครงการสอนเด็กเจ็บป่วยด้วยโรคโปลิโอ(ไขสันหลังอักเสบ) ตามเตียงแบบต่อตัวที่ โรงพยาบาลศิริราชตั้งมูลนิธิสงเคราะห์ คนพิการขึ้น ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นมูลนิธิอนุเคราะห์คน พิการในพระบรมราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พ.ศ. 2503 กระทรวง สาธารณสุขจัดตั้งโรงพยาบาลปัญญาอ่อนซึ่งต่อมาคือโรงพยาบาลราชานุกูล พ.ศ.2504-2508 จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กพิเศษ และในปี พ.ศ.2508 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้ พระราชทานชื่อใหม่ว่าโรงเรียนศรีสังวาล พ.ศ. 2504 จัดตั้งโรงเรียนสอนคนหูหนวกขึ้นอีกแห่ง ปัจจุบันคือโรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆ พ.ศ.2505-2509 ขยายการเปิดชั้นเรียนร่วมสำหรับเด็ก ที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ประเภทหูตึงขึ้นในโรงเรียนพญาไท ซึ่งเป็นชั้นเรียน พิเศษคู่ขนานกับชั้นประถมศึกษาปกติ มีครูการศึกษาพิเศษเป็นผู้สอนและฝึกแก้ไขการพูดให้ นักเรียน ชั้นเรียนในลักษณะนี้ยังคงดำเนินการอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ แม้ว่าจะมีโครงการจัดชั้น เรียนร่วมลักษณะอื่น ๆ พ.ศ. 2521-2526 มีการตั้งศูนย์ทดลองสอนเด็กหูพิการชั้นเด็กเล็กขึ้นใน วิทยาลัยครูสวนดุสิต พร้อมทั้งเปิดสอนวิชาการศึกษาพิเศษ ในระดับปริญญาเป็นแห่งแรก พ.ศ.2513 จัดให้เด็กอนุบาลปกติเข้ามาเรียนร่วมกับเด็กหูตึง นับเป็นวิธีการจัดการเรียนร่วม แบบหนึ่งที่เรียกว่า Reversed Integration ตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ขยายโครงการสอนเด็กเรียนซ้ำและเด็กหูตึงเรียนร่วมในระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2520-2531 มูลนิธิช่วยคนปัญญาอ่อนในพระบรมราชูปถัมภ์ประกาศจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กและบุคคล ปัญญาอ่อนขยายงานไปสู่ภูมิภาคที่จังหวัดนครปฐม เชียงใหม่ อุดรธานี และสงขลา พ.ศ. 2529 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานจัดการเรียนร่วมภายใต้ ชื่อ โครงการพัฒนารูปแบบการจัดการประถมศึกษาสำหรับเด็กพิการเรียนร่วมกับเด็กปกติ ใน กรุงเทพมหานครทดลองจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กพิการ 2 ประเภท คือ เด็กที่มีความ บกพร่องทางการได้ยินและสติปัญญา และในปี พ.ศ. 2533 ขยายไปยังจังหวัดต่าง และปี พ.ศ. 2538 ขยายผลการจัดการเรียนร่วมได้ครบทุกจังหวัด และเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2542 กระทรวงศึกษาธิการได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีขออนุมัตินโยบายประกาศให้ “พ.ศ.2542 เป็นปี การศึกษาเพื่อคนพิการ” โดยมีนโยบายว่า “คนพิการทุกคนที่อยากเรียนต้องได้เรียน” ทั้งนี้เพื่อ เร่งรัด ปรับปรุง และขยายบริการการศึกษาสำหรับคนพิการให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ ในปี พ.ศ.

2543 กำหนดนโยบายเพิ่มเติมว่า “คนพิการทุกคนต้องได้เรียน โดยได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อพัฒนาดตนเองและสังคม” และในปี พ.ศ. 2547 จัดทำโครงการโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม จำนวน 390 โรงเรียนซึ่งได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน

การจัดการศึกษาพิเศษในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา จากประสบการณ์ทั่วโลก ชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษาพิเศษสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ดีที่สุด โดยการเรียนร่วมอยู่ในโรงเรียนทั่วไป แต่ทั้งนี้จะต้องอาศัยความพยายามร่วมกันทั้งฝ่ายโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ครู เจ้าหน้าที่ เพื่อน ฝ่ายครอบครัว และอาสาสมัครกลุ่มต่างๆ รวมถึงแพทย์ นักจิตวิทยา นักกายภาพบำบัด นักสังคมสงเคราะห์และอื่น ๆ ที่ต้องร่วมมือกันอย่างสหวิทยาการ

2. ความหมายของการจัดการเรียนร่วม

Kauffman and other (1975 อ้างถึงใน อภิสิทธิ์ เดชกำภู, 2544) ได้ให้คำจำกัดความของการเรียนร่วมไว้ว่า เป็นการรวมเด็กพิเศษไว้กับเด็กปกติในด้านเวลา ด้านการเรียน การสอน และมีการกำหนดแบ่งหน้าที่รับผิดชอบระหว่างบุคลากรฝ่ายบริการ ฝ่ายสอน และฝ่ายสนับสนุน ทั้งในด้านการการศึกษาปกติและด้านการศึกษาพิเศษในความหมายของการเรียนร่วมไว้ว่าเป็นการจัดการศึกษาให้เด็กพิการขั้นไม่รุนแรงและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความจำกัดน้อยที่สุด โดยมีพื้นฐานจากปรัชญาความเสมอภาคทางการศึกษา จัดให้มีแผนการเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความสัมฤทธิ์ทางการเรียนและให้เขาดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข จรัล ทองปิยะภูมิ (2531) กล่าวถึงความหมายของการเรียนร่วม คือ การผสมผสานกันของการศึกษาภาคปกติกับการศึกษาพิเศษ การบริหารโรงเรียนในโครงการเรียนร่วม จึงไม่ใช้การบริหารโรงเรียนปกติที่มีเด็กพิเศษมาฝากปนอยู่ในโรงเรียน แต่การบริหารโรงเรียนในโครงการเรียนร่วมจะต้องเป็นการเอาคุณค่า ปรัชญา หลักการและกลวิธีของการศึกษาพิเศษ เข้ามาประสานงานกับศาสตร์และศิลป์ของการบริหารโรงเรียนปกติ ดังนั้นการบริหารโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านกิจกรรมนักเรียน ด้านธุรการหรือในด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งต้องถือว่าการเรียนร่วมเป็นวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของโรงเรียน วารี ธีระจิตร (2544)กล่าวว่า การเรียนร่วมเป็นการรวมเด็กพิเศษไว้กับเด็กในด้านเวลา ด้านการเรียนการสอน และด้านสังคม ภายใต้พื้นฐานการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งการปรับตัวทางสังคม เพื่อให้เด็กมีประสบการณ์ตรงและสามารถพัฒนาดตนเองให้ได้มากที่สุด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(2541) กล่าวถึงการเรียนร่วมว่า คือ การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ เด็กที่มีความบกพร่องทุกประเภท และเด็กปัญญาเลิศได้เรียนร่วมกับเด็กปกติ โดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละคน เพื่อส่งเสริมให้มีโอกาสเรียนรู้และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข

คณะอนุกรรมการคัดเลือกและจำแนกความพิการ เพื่อการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543) กล่าวว่า การเรียนร่วม หมายถึง การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กพิการเข้าไปในระบบการศึกษาทั่วไป มีการร่วมกิจกรรมและใช้เวลาว่างในแต่ละวัน ระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กพิการกับเด็กทั่วไปการเรียนร่วมในแนวคิดใหม่ เป็นความร่วมมือและรับผิดชอบร่วมกัน(Collaboration) ระหว่างครูทั่วไปกับครูการศึกษาพิเศษในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและบริการต่างๆ ให้กับนักเรียนในความดูแล และสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545) กล่าวถึงการเรียนร่วมไว้ว่า การเรียนร่วม หมายถึง การที่เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนในโรงเรียนปกติใกล้บ้าน โดยไม่มีการแบ่งแยก ได้เรียนกับเพื่อนในวัยเดียวกัน การช่วยเหลือสนับสนุนอื่นๆ จะจัดในสภาพแวดล้อมในห้องเรียนปกติ ทั้งนี้โรงเรียนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของเด็กแต่ละคนและเด็กทุกคน มีฐานะเป็นสมาชิกหนึ่งของโรงเรียน มีสิทธิ มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2551) กล่าวถึงพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 ได้ให้ความไว้ว่า การเรียนร่วม หมายถึง การจัดให้คนพิการได้เข้าศึกษาในระบบศึกษาทั่วไปทุกระดับและหลากหลาย รูปแบบ รวมถึงการจัดการศึกษาให้สามารถรองรับการเรียนการสอนสำหรับคนทุกกลุ่มรวมทั้งคนพิการ ซึ่งUnesco (2005) ได้ให้นิยามของการเรียนร่วมว่า การเรียนร่วม เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องและตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียนที่มีลักษณะของความแตกต่างกันของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายเกี่ยวกับการเรียนรู้วัฒนธรรมและชุมชนเป็นกระบวนการที่พยายามลดการแบ่งแยกหรือการแยกออกจากกันทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่เน้นให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหรือเนื้อหาที่จะนำมาใช้สอนเด็กวิธีที่ครูนำมาใช้สอนตลอดจนกลไกต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ รวมไปถึงการวัดผลประเมินผล ซึ่งจะต้องครอบคลุมการศึกษาสำหรับเด็กทุกคน ตามความเหมาะสมกับอายุและความสามารถของเด็ก และถือเป็นความรับผิดชอบของระบบการศึกษาที่จะต้องดำเนินการดังกล่าว อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Kliever (2007) กล่าวว่า การเรียนร่วม (Inclusive Education) หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ยึดปรัชญาของการอยู่ร่วมกัน(Inclusion) เป็นหลัก นั่น คือ การสอนที่ดีเป็นการสอนที่ครูกับนักเรียนช่วยกันให้ทุกคนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน โดยการสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ให้กับชุมชนและโรงเรียน การอยู่ร่วมกัน (Inclusion) จึงเป็นการทำให้ทุกคนเป็นสมาชิกที่ดี เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น การอยู่ร่วมกัน (Inclusion) จึงมีความหมายรวมไปถึงกิจกรรมทุกชนิดที่จะนำไปสู่การสอนที่ดี (Good Teaching) ซึ่งเป็นการคิดอย่างรอบคอบเพื่อหาหนทางให้นักเรียนทุกคนสามารถเรียนได้ เป็นการกำหนดทางเลือกหลาย ๆ ทาง การให้นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรวมกันได้ไม่ว่าเขาจะมีความบกพร่องหรือไม่ก็ตาม และ The Ition Kong Institute of Education (2007 อ้างถึงใน ผดุง อารยะวิญญู และ

วาสนา เลิศศิลป์, 2551) กล่าวไว้ว่า การเรียนรวม (Inclusion) เป็นปรัชญาที่มีความเชื่อว่าทุกคนเท่าเทียมกันทุกคนควรได้รับการยอมรับที่มองเห็นคุณค่าอย่างเท่าเทียมกัน บนรากฐานของสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ดังนั้น บุคคลทุกคนในชุมชนไม่ว่าจะมีความบกพร่องหรือไม่ก็ตามจะต้องมีโอกาสร่วมกิจกรรมทุกชนิดในชุมชน รวมทั้งกิจกรรมทางการศึกษา การให้การศึกษาดังกล่าวเรียกว่าการเรียนรวม (Inclusive Education) เป็นการให้การศึกษาแก่เด็กปกติรวมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยไม่มีการแบ่งแยก แต่จะต้องมีระบบการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนจึงจะทำให้การเรียนรวมดำเนินไปได้ผู้บริหารและบุคลากรโรงเรียนจะต้องเข้าใจและให้ความร่วมมือในการให้การศึกษาที่คำนึงถึงความแตกต่าง

จากความหมายของการเรียนรวมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรวม คือการจัดการศึกษาบนพื้นฐานความเชื่อในเรื่องของสิทธิมนุษยชน และความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ต้องจัดการศึกษาให้กับเด็กทุกคน และต้องจัดการศึกษาอย่างเหมาะสม เป็นการศึกษาที่ไม่มีการแบ่งแยกตั้งแต่ระดับชั้น ตลอดจนการดำรงชีวิตในสังคม จะต้องดำเนินการไปในลักษณะรวมกัน ที่ทุกคนต่างเป็นส่วนหนึ่งสังคม ทุกคนยอมรับซึ่งกันและกัน และใช้ชีวิตร่วมกันโดยไม่มีการแบ่งแยก

• ปรัชญาและทฤษฎีพื้นฐานของการจัดการเรียนรวม

ปรัชญาของการเรียนรวม นักการศึกษาพิเศษ และนักวิชาการได้เสนอปรัชญาของการเรียนรวม ไว้หลากหลายแนวคิด ทุกแนวคิดล้วนน่าสนใจและน่าจะเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมที่น่าสนใจ รายละเอียด ดังนี้

บ๊องอร์ ดันปาน (2535) สรุปแนวคิดไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนยอมรับสิทธิเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา ดังนั้นการจัดระบบการศึกษาต้องจัดบริการการศึกษาให้แก่มนุษย์ทุกคน โดยไม่แบ่งแยกความบกพร่องหรือฐานะเศรษฐกิจและสังคม จึงควรจัดโครงการและปรับปรุงการปฏิบัติให้เหมาะสมกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคล

2. มนุษย์ทุกคนยอมรับสิทธิเท่าเทียมกันในการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนั้นการจัดเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียนและวัยเรียน เพื่อให้เด็กพิเศษอยู่ร่วมกับเด็กปกติ ย่อมเกิดคุณค่า และสร้างสรรค์สังคม เพราะเหล่านี้มีความเข้าใจอันดีต่อกัน มีการยอมรับซึ่งกันและกัน เมื่อเด็กเหล่านี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่จะไม่เกิดการแบ่งแยกความแตกต่างของมนุษย์ในสังคม

3. การเรียนการสอนในชั้นเรียนย่อมสนองความแตกต่างของบุคคล ดังนั้นการจัดเด็กพิเศษให้เข้าเรียนในชั้นเรียนรวม จึงควรได้มีการปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นการสอนเพื่อบุคคลทั่วไป เพื่อให้พัฒนาความพร้อมและความรู้ความสามารถของผู้เรียนทุกคนให้พัฒนาทุก

ด้าน ด้วยวิธีการและกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดศักยภาพที่จะดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมที่สุด

ผดุง อารยะวิญญู (2539) ได้สรุปทฤษฎีพื้นฐานการเรียนรู้ร่วม ดังนี้

1. ในสังคมมนุษย์มีทั้งคนปกติและที่มีความบกพร่องต่างๆ เมื่อสังคมไม่สามารถแยกคนที่มีความบกพร่องออกจากสังคมปกติได้ ดังนั้น ไม่ควรแยกการศึกษาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ควรให้เด็กพิเศษเรียนด้วยเด็กปกติเท่าที่จะสามารถทำได้

2. เด็กพิเศษมีความต้องการและความสามารถซึ่งต่างจากเด็กปกติ ดังนั้นควรจัดรูปแบบและวิธีการให้แตกต่างไปจากเด็กปกติหรือเด็กพิเศษ เพื่อให้เด็กมีศักยภาพในการเรียนรู้อย่างเต็มที่

3. เด็กแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเด็กปกติหรือเด็กพิเศษ การศึกษาจะช่วยให้ความสามารถแต่ละคน ปรากฏเด่นชัดขึ้น

4. เด็กแต่ละคนมีพื้นฐานแตกต่างกันทางการเลี้ยงดูจากครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม สติปัญญา การศึกษาจะช่วยให้แต่ละคนได้เรียนรู้เพื่อปรับตัวเข้าหากันและให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

5. เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดเพื่อพัฒนาทุกด้านให้สูงสุดตามความสามารถของแต่ละบุคคล

วารี ธีระจิต (2544) กล่าวว่า การจัดการศึกษาพิเศษโดยทั่วไปตั้งอยู่บนรากฐานความเชื่อหรือหลักปรัชญา ดังนี้

1. ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับบริการทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นคนพิการหรือคนปกติ เมื่อรัฐจัดการศึกษาให้แก่เด็กปกติแล้วก็ควรจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิเศษด้วย หากเด็กพิเศษไม่สามารถเรียนในโปรแกรมการศึกษาที่รัฐจัดให้เด็กปกติได้ ก็เป็นหน้าที่ของรัฐจะจัดการศึกษาให้สนองต่อความต้องการของเด็กพิเศษ

2. เด็กพิเศษคนใดได้รับการศึกษาควบคู่ไปกับการบำบัด การฟื้นฟูสมรรถภาพทุกด้านโดยเร็วที่สุดในทันทีที่ทราบว่าเด็กมีความต้องการพิเศษ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเรียนต่อไป และมีพัฒนาการทุกด้านถึงขีดสุด

3. การจัดการศึกษาพิเศษ ควรคำนึงถึงการอยู่ร่วมสังคมกับคนปกติอย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนการสอนเด็กเหล่านี้ จึงควรให้เรียนร่วมกับเด็กเหล่านี้ จึงควรให้เรียนร่วมกับเด็กปกติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เว้นแต่เด็กพิเศษผู้นั้นมีสภาพความพิการหรือความบกพร่องในขั้นรุนแรง จนไม่อาจเรียนร่วมได้ อย่างไรก็ตามควรให้เด็กสัมผัสกับสังคมคนปกติ

4. การจัดการศึกษาพิเศษต้องปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเสียเปรียบของเด็กพิเศษแต่ละประเภท โดยใช้แนวทางการศึกษาของเด็กปกติ

5. การศึกษาพิเศษและการฟื้นฟูบำบัดทุกด้าน ควรจัดเป็นโปรแกรมให้เป็นรายบุคคล ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบางอย่าง อาจจัดเป็นกลุ่มเล็กสำหรับเด็กที่มีความบกพร่อง หรือมีความต้องการคล้ายคลึงกัน และอยู่ในระดับความสามารถที่ใกล้เคียงกัน

6. การจัดโปรแกรมการสอนเด็กพิเศษ ควรเน้นที่ความสามารถของเด็กและให้เด็กมี โอกาสได้ประสบความสำเร็จมากกว่าที่คำนึงถึงความพิการที่ความบกพร่อง เพื่อให้เด็กมี ความบกพร่อง แต่ก็ยังมีความสามารถบางอย่างเท่ากับหรือดีกว่าคนปกติ ซึ่งจะช่วยให้เด็ก สามารถปรับตัวได้ดีขึ้น

7. การศึกษาพิเศษควรมุ่งให้เด็กมีความเข้าใจ ยอมรับตนเอง มีความเชื่อมั่นมีสัจการ แห่งตน และมุ่งให้ช่วยตนเองได้ ตลอดจนความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม

8. การศึกษาพิเศษ ควรจัดทำอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่เกิดเรื่อยไป ขาดตอนไม่ได้ และควรเน้นเรื่องอาชีพด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545) กล่าวถึงแนวคิดและ มุมมองในการจัดการศึกษาพิเศษแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ ไว้ดังนี้

1. แบบดั้งเดิม(Tradition Approach) มองว่าอุปสรรคในการเรียนและการมีส่วนร่วมใน สังคมของนักเรียนเกิดจากความพิการ หรือความบกพร่องของนักเรียน และนักเรียนจะต้องเป็น ผู้ที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสังคมปกติ ซึ่งเป็นมุมมองบนพื้นฐานของรูปแบบทาง การแพทย์ (Medical Model) เน้นการประเมินเด็กโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้วินิจฉัยและจัดเด็ก เข้าโปรแกรมที่จัดเตรียมไว้แล้วในโปรแกรมที่คิดว่าเหมาะสม และเน้นการเปลี่ยนแปลงนักเรียน โดยการสอนเสริมวิชาที่เป็นประโยชน์กับนักเรียน โดยการบูรณาการวิชาชีพ ผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะ และการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มอย่างเป็นทางการ

2. แบบใหม่ (Inclusionary Approach) มองว่าอุปสรรคในการเรียนและมีส่วนร่วมใน สังคมเกิดขึ้นเนื่องจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและบริบทแวดล้อม เช่น ผู้คน สถาบัน นโยบาย วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นมุมมองบนพื้นฐานของรูปแบบทางสังคม (Social Model) เน้นที่การตรวจสอบการสอน / องค์ประกอบในการเรียนรู้ และเน้นการ ปรับเปลี่ยนโรงเรียนให้สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของนักเรียน เช่น การ ปรับหลักสูตร ตารางสอน วิธีการสอน การสนับสนุนช่วยเหลืออย่างไม่เป็นทางการ และ ความเชี่ยวชาญในการสอนของครูทั่วไปในสภาพแวดล้อม ในห้องเรียนปกติ รวมทั้งการ ปรับเปลี่ยน นโยบายและวัฒนธรรมในการทำงาน

จากแนวคิด ปรัชญาและทฤษฎีพื้นฐานการเรียนร่วม หลายแนวคิดจากผู้เชี่ยวชาญและ นักวิชาการดังกล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนร่วมนั้นแนวคิดสำคัญที่เป็น จุดเริ่มต้นคือความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมร่วมกัน อย่างสันติสุข โดยแนวคิดดังกล่าวยังสนองตอบการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ ด้วยรูปแบบที่สมบูรณ์และมี

สำนักวิชาการได้กำหนดหลักการในการจัดการเรียนร่วมไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้
ศรัยา นิยมธรรม (2531) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ช่วยให้การประกอบเรียนร่วมสำเร็จใน

การเรียนร่วม ไว้ดังนี้

1. ครูต้องมีความอดทนอดกลั้น มีความสัมพันธ์กับเพื่อนครู ผู้ปกครอง
2. ผู้บริหารเป็นผู้นำกำหนดนโยบายเอื้อต่อการเรียน การ

สอน

3. ผู้ปกครอง เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูเด็ก และสร้างทัศนคติที่ดีต่อเด็ก

ผดุง อารยะวิทย์ (2539) ได้กล่าวว่า

1. การเรียนร่วมนั้นความสำเร็จขึ้นอยู่กับครูผู้สอน ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้ใน
2. ในโอกาสที่ผู้สอนได้มีโอกาสในการตัดสินใจว่าจะรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

เข้ามามีส่วนร่วมในชั้นเรียนหรือไม่

3. สถานศึกษาที่จะรับเด็กที่มีความต้องการเรียนร่วมควรมีความพร้อมด้านบุคลากร โดยเฉพาะ
4. ในการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา การจัดการเรียนร่วมต้องมีความเข้าใจและ

อย่างเพียงพอทั้งด้านทัศนคติและเจตคติ

5. สถานศึกษาต้องมีการจัดเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรในการเรียน การ
6. การมีแผนการศึกษาสำหรับเด็กเป็นรายบุคคล (Individual Education Program) หรือ ใช้ชื่อย่อว่า IEP เพราะการศึกษาเป็นรายบุคคลนี้จะช่วยให้การศึกษาเด็กที่มีความ

ต้องการพิเศษบรรลุเป้าหมายได้

7. หากไม่จำเป็นแล้วไม่ควรแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษออกจากเด็กปกติในแง่ของ

ของแต่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ

8. การประเมินพัฒนาการและการเรียนของเด็กต้องกระทำสม่ำเสมอด้วยวิธีการประเมินที่เชื่อถือได้

9. ศึกษาข้อบกพร่องของการจัดการเรียนร่วมอยู่เสมอและหาทางแก้ไขปรับปรุงให้บริการดังกล่าวมีประสิทธิภาพ

Reynolds and Birch (1997 อ้างถึงใน ผดุง อารยะวิญญู, 2533) กล่าวว่า องค์ประกอบที่ทำให้การเรียนร่วมเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติประสบผลสำเร็จ มี 10 ประการ ได้แก่

1. ครูจะต้องทำงานประสานกัน และร่วมมือกันอย่างดีระหว่างครูการศึกษาพิเศษกับครูปกติ

2. หากครูที่สอนเด็กปกติมีปัญหาในการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษโรงเรียนควรรหาทางแก้ไข

3. ครูผู้สอนควรมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนร่วม ดังนี้

1.1 มีความเชื่อว่าเด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษา

1.2 ควรมีความตั้งใจในการสอน

1.3 ควรมีการวางแผนการศึกษาอย่างรอบคอบ

1.4 ควรจัดการเรียนการสอนให้มีการยืดหยุ่นได้ รวมทั้งขนาดของชั้นเรียนควรยืดหยุ่นตามจำนวนและความต้องการของเด็ก

1.5 ควรระลึกว่าพัฒนาการของเด็กมีความสำคัญเช่นเดียวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1.6 จัดอบรมครูปกติให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

1.7 การเรียนร่วมควรได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน

1.8 มีการประเมินการเรียนความก้าวหน้าในการเรียนของเด็กอย่างสม่ำเสมอ

1.9 ใช้แหล่งทรัพยากรจากชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3.10 ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมและรับรู้เกี่ยวกับการเรียนร่วม

3.11 โรงเรียนควรมีความพร้อมก่อนลงมือจัดการเรียนการสอน

3.12 การคัดเลือกเด็กเข้าเรียนร่วมควรพิจารณาความพร้อมของเด็กเป็น

สำคัญ

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2551) กล่าวถึงเกณฑ์ของสำนักงาน ก.ค.ศ. ได้กำหนดสัดส่วน ครู: นักเรียนพิการ แต่ละประเภทไว้ คือบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น 1: 5 คน บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน 1: 5 คน บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ 1: 5 คน บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา 1 : 4 คน บุคคลพิการซ้อน

1 : 4 คน บุคคลออทิสติก 1: 4 คน บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา 1 : 4 คน และบุคคลที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ 1 : 4 คน

ผดุง อารยะวิญญู (2542) กล่าวว่า การเรียนร่วมเป็นปรัชญาเป็นแนวคิดเป็นความเชื่อของนักการศึกษาและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดศึกษาพิเศษ แนวคิดนี้อาจสะท้อนหลักการต่างๆ ดังนี้

1. ความยุติธรรมในสังคม (Social Justice) เด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อเด็กปกติทุกคนได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติ เด็กที่มีความต้องการพิเศษควรได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติด้วย หากก็ดกันไม่ให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนปกติหลายคนมีความเชื่อว่า นั่นคือความไม่ยุติธรรมในสังคม ที่ใดไม่มีความยุติธรรมที่นั่นจะตามมา ซึ่งความสับสนวุ่นวายในภายหลัง นักการศึกษาจำนวนมากเชื่อว่า ความยุติธรรมในสังคม ซึ่งจะนำมาซึ่งความสงบสุขในสังคมนั้น มีความสัมพันธ์กับความต้องการทางสังคมของเด็ก กล่าว คือ เด็กทุกคนรวมทั้งมีความต้องการพิเศษทางการศึกษา ต้องการความรัก ต้องการความสนใจต้องการยอมรับ ต้องการมีบทบาท และมีส่วนร่วมในสังคม เพราะมนุษย์ทุกผู้ทุกนามล้วนเป็นสัตว์สังคมทั้งสิ้น การศึกษาพิเศษในอดีตที่ผ่านมามุ่งเห็นความแตกต่างมากกว่ามุ่งเน้นความเหมือน มุ่งเน้นจุดอ่อนหรือความไม่สามารถของเด็ก แทนที่จะเน้นความสามารถ ซึ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีความสามารถ มากมาย บางคนมีความสามารถมากกว่าคนปกติเสียอีก ดังนั้นแนวการจัดการศึกษาพิเศษ จึงมุ่งเน้นความสามารถของเด็ก และการยอมรับของสังคม

2. การคืนสู่สภาวะปกติ (Normalization) ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมามีความเคลื่อนไหวในการจัดการพิเศษในลักษณะที่เป็นการคืนสู่สภาวะปกติ ซึ่งหมายถึง การจัดสภาพการใดๆ เพื่อให้ผู้ที่มีความบกพร่องทางด้านต่างๆ สามารถได้รับบริการ เช่นเดียวกับคนปกติ เช่น ในด้านที่อยู่อาศัย ในอดีตคนพิการมักถูกส่งเข้าไปในสถานสงเคราะห์ต่อมาได้มีการสร้างบ้านสำหรับคนพิการขึ้นในชุมชน เพื่อให้ดำรงอยู่ในสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การสร้างสถานสงเคราะห์คนพิการในรูปแบบต่างๆ จึงลดลงและหันมาให้บริการผู้บกพร่อง ในลักษณะดังกล่าวแทน ผู้ที่มีความบกพร่องอาจมีส่วนร่วมในกิจกรรมกีฬา ดนตรี ศิลปะ วัฒนธรรม ต่างๆ เช่นเดียวกับคนปกติ ความเคลื่อนไหว มีขึ้นในระบบการศึกษาเช่นเดียวกัน มีการหยุดขยายงานโรงเรียนเฉพาะหรือโรงเรียนพิเศษ เช่น โรงเรียนโสตศึกษา โรงเรียนสอนคนตาบอด แต่หันมาส่งเสริมให้เด็กได้เรียนในโรงเรียนปกติ เด็กที่อยู่ในโรงเรียนเฉพาะทั้งหลายก็ถูกส่งกลับบ้าน เพื่อให้เข้าเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน โรงเรียนพิเศษเป็นจำนวนมากจึงถูกปิดลง

3. สภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด (Least Restrictive Environment) หลักสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษาก็คือการจัดให้เด็กเรียนในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด จึงจะเป็นผลดีกับเด็กมากที่สุดโดยเด็กได้รับประโยชน์มากที่สุด โรงเรียนเรียนร่วม

เป็นโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้กับทุกคนรวมทั้งเด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษาด้วยเปิดโอกาสให้ครูได้เข้าใจเด็กว่าในโลกนี้ยังมีเด็กประเภทนี้อยู่ในโลก อยู่ร่วมสังคมกับเรา เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะทำเป็นเอาหูไปนา เอาตาไปไร่ ไม่ยอมเห็น ไม่ยอมรับเด็กเหล่านี้ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว ครูผู้ปกครองควรจะยอมรับว่า มนุษย์เรานั้นมีความหมาย และความหลากหลาย คือความเป็นมนุษย์และความเป็นสังคมของมนุษย์ด้วยความเข้าใจอันนี้เป็นความเข้าใจพื้นฐานที่จะทำให้การเรียนร่วมประสบผลสำเร็จ ที่จะให้คนไทยในสังคมอยู่รวมกันได้

อย่างไรก็ตามเด็กทุกคนไม่จำเป็นต้องเรียนร่วมในโรงเรียนปกติ การเลือกว่าจะเรียนร่วมในโรงเรียนปกติ หรือในโรงเรียนพิเศษควรเป็นการตัดสินใจร่วมกันของเด็ก ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพราะอาจมีบางรายที่จำเป็นต้องเรียนในโรงเรียนพิเศษ ก็ได้ หากสิ่งแวดล้อมดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อเด็กมากกว่าโรงเรียนร่วม นโยบายทางการศึกษาพิเศษของประเทศที่เจริญแล้ว ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่เจริญแล้ว ไม่ว่าจะเป็นประเทศในทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรป ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ หรือญี่ปุ่น ต่างดำเนิน ไปในลักษณะนี้ทั้งนั้น นั่นคือให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด

โดยสรุปแล้วการเรียนร่วมจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับประกอบหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียน สื่อ อาคารสถานที่ รวมทั้งผู้ปกครองทั้งเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เข้ามาเรียนร่วมด้วย ดังนั้นจึงเป็นแนวคิดสำคัญสำหรับโรงเรียนที่จะดำเนินการในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมต่อไป

กิจกรรมที่ 3

มิดแปดด้าน

ชื่อกิจกรรม มิดแปดด้าน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ตระหนักและเข้าใจในเด็กพิเศษ

เวลาที่ใช้ 50 นาที

ขั้นตอน

1. กิจกรรม “ทำสมาธิ” เพื่อสงบนิ่งก่อนเรียนรู้ 3-5 นาที
2. ล้อมวงสนทนาเกี่ยวกับการทำงาน การเรียนการสอนโดยทั่วไป และซักถามว่า

ปัญหาการจัดการเรียนร่วมที่พบมีอะไรบ้าง เด็กพิเศษมีกี่ประเภท แต่ละประเภท มีลักษณะอย่างไร

3. วิทยากรให้สมาชิกจับคู่ ให้คนหนึ่งใช้ผ้าผูกตา อีกคนไม่ผูกตาและมองเห็นตามปกติ ให้คนปกติพาคนผูกตาเดินออกไปนอกห้องเดินวนซักระยะหนึ่งแล้วพากลับมาที่ห้องตามเดิม

4. “ล้อมวงสนทนา” ทุกคนสะท้อนคิด
ถามผู้ที่ผูกตาคิดและรู้สึกอย่างไร
ถามผู้ที่ไม่ผูกตาคิดและรู้สึกอย่างไร
5. วิทยากรสรุปโดยถามทุกคน ตอบทีละคนว่าได้อะไรจากกิจกรรมมิดแปดด้าน
6. วิทยากรสรุปเกี่ยวกับการที่คนเราอยู่ร่วมกันต้องพึ่งพา ช่วยเหลือและเห็นอก

เห็นใจกัน เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

สื่อ/อุปกรณ์

1. ผ้าผูกตา
2. แบบบันทึกการสะท้อนคิด

บันทึกการสะท้อนคิด

.....

คำชี้แจง

ให้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกจากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยการบันทึกข้อความตามประเด็นหัวข้อที่กำหนด ดังนี้

กิจกรรม.....

1. ท่านมีความรู้สึกอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีความคิดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านจะอย่างไรต่อไป

.....

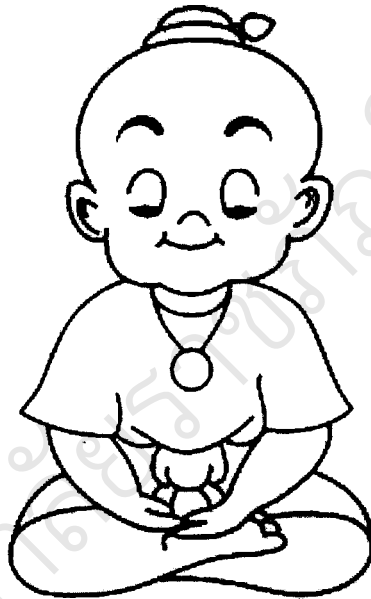
.....

.....

.....

โมดูลที่ 2

รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น

กิจกรรมที่ 4	จำฉันได้ไหม
กิจกรรมที่ 5	เธอกับฉัน
กิจกรรมที่ 6	ผู้นำสี่ทิศ

กิจกรรมที่ 4

จำฉันได้ไหม

ชื่อกิจกรรม จำฉันได้ไหม

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกรู้จักและคุ้นเคยกัน

เวลาที่ใช้ 60 นาที

ขั้นตอน

1. กิจกรรมการเคลื่อนไหวเพลง จิตตปัญญาศึกษา เปิด youtube เพลงจิตตปัญญาศึกษา วิทยากรนำสมาชิกเดิน
2. กิจกรรม “ทำสมาธิ” เพื่อสงบนิ่งก่อนเรียนรู้ 3-5 นาที
3. “ล้อมวงสนทนา” มีกิจกรรมเชคอิน โดยให้สมาชิกทุกคนได้บอกเล่าเรื่องราวที่ดี โดยอาจใช้เวลาคนละ 2-3 นาที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิก ถ้าสมาชิกน้อยอาจใช้เวลาประมาณ 3-5 นาทีก็ได้ ทั้งนี้ให้เล่าทุกคน
4. เมื่อครบและเสร็จสิ้นกิจกรรมข้อ 3 วิทยากรให้แนะนำชื่อเล่นพร้อมบอกเล่าเหตุผลหรือที่มาของชื่อเล่น โดยบอกทีละคนและเล่าทุกคน สุ่มถามสมาชิกให้บอกชื่อเพื่อนและที่มาให้ถูกอย่างน้อย 5 คน
5. “ล้อมวงสนทนา” ทุกคนสะท้อนคิดจากการฟังบรรยาย สรุปลงในแบบบันทึก สะท้อนคิด
6. วิทยากรสรุปและสุ่มถามสมาชิก ได้อะไรจากกิจกรรมนี้

สื่อ/อุปกรณ์

1. แบบบันทึกการสะท้อนคิด
2. Cd เพลงจิตตปัญญาศึกษา จาก youtube เพลงจิตตปัญญาศึกษา

บันทึกการสะท้อนคิด

คำชี้แจง

ให้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกจากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยการบันทึกข้อความตามประเด็นหัวข้อที่กำหนด ดังนี้

กิจกรรม.....

1. ท่านมีความรู้สึกละไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีความคิดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านจะทำอย่างไรต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 5

เธอกับฉัน

ชื่อกิจกรรม เธอกับฉัน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้ลักษณะนิสัยของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน

เวลาที่ใช้ 60 นาที

ขั้นตอน

1. กิจกรรมการเคลื่อนไหวเพลง จิตตปัญญาศึกษา เปิด youtube เพลงจิตตปัญญาศึกษา วิทยากรนำเดิน
2. กิจกรรม “ทำสมาธิ” เพื่อสงบนิ่งก่อนเรียนรู้ 3-5 นาที
3. “ล้อมวงสนทนา” มีกิจกรรมเชคอิน โดยให้สมาชิกทุกคนได้บอกเล่าเรื่องราวดีดีหรือบอกความคาดหวังจากการอบรมในครั้งนี้ โดยอาจใช้เวลาคนละ 2-3 นาที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิก ถ้าสมาชิกล้นอาจใช้เวลาประมาณ 3-5 นาทีก็ได้ ทั้งนี้ให้เล่าทุกคน
4. เมื่อครบและเสร็จสิ้นกิจกรรมข้อ 3 วิทยากรให้จับคู่กับเพื่อน และให้ผลัดกันเล่าเรื่องราวของตนเองให้เพื่อนฟัง เมื่อต่างฝ่ายต่างเล่าแล้ว เปลี่ยนหาคู่สนทนาใหม่ที่ไม่ซ้ำคนเดิม และผลัดกันสนทนา เมื่อเสร็จสิ้นแล้ว เปลี่ยนคู่สนทนาไปเรื่อยๆจนครบทุกคน
5. “ล้อมวงสนทนา” ทุกคนสะท้อนคิดโดยให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นว่า ทำกิจกรรมเธอกับฉันแล้วคิดว่าได้อะไร และสรุปลงในแบบบันทึกสะท้อนคิด
6. กิจกรรม “ทำสมาธิ” เพื่อสงบนิ่งหลังเรียนรู้ 3-5 นาที

สื่อ/อุปกรณ์

1. แบบบันทึกการสะท้อนคิด
2. Cd เพลงจิตตปัญญาศึกษา หรือ youtube เพลงจิตตปัญญาศึกษา

บันทึกการสะท้อนคิด

คำชี้แจง

ให้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกจากการได้ร่วมกิจกรรม โดยการบันทึกข้อความตามประเด็นหัวข้อที่กำหนด ดังนี้

กิจกรรม.....

1. ท่านมีความรู้สึกอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีความคิดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านจะอย่างไรต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

เพลงจิตตปัญญาศึกษา

จิตอ่อนโยนด้วยความรัก	ใจพุ่มพักด้วยเมตตา
ไฝ่เรียนรู้แสวงหา	เพื่อค้นคว้าค่าภายใน
สงบนิ่งกับตนเอง	เรียนรู้เพลงของจิตใจ
สุนทรียะ จะโลมไล่	โอบอุ้มใจโปร่งใสเบา
ตั้งใจฟังอย่างลึกซึ้ง	จะเข้าถึงซึ่งใจเขา
จะเข้าใจตัวตนเรา	หลอมรวมเข้า คละเคล้ากัน
เรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ	ทบทวนด้วยใจไม่หุนหัน
แลกเปลี่ยนด้วยใจให้ใจกัน	รู้เท่ารู้ทันความเป็นมา
จากจิตเล็ก ๆ สู่จิตใหญ่	จากกายสู่ใจไปปัญญา
ความงามดีจริงเจิดแจ่มจ้า	จิตตปัญญาเจิดแจ่มใจ

กิจกรรมที่ 6

ผู้นำสืบทศ

- ชื่อกิจกรรม** ผู้นำสืบทศ
- วัตถุประสงค์** เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้และเข้าใจลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันของแต่ละคน
- เวลาที่ใช้** 60 นาที
- ขั้นตอน**
1. สมาชิกยืนล้อมวง นับจำนวนสมาชิกตั้งแต่คนแรกถึงคนสุดท้าย โดยที่คนแรกนับ 1 คนต่อไปนับ 2 แต่คนที่ต้องนับเลขที่ลงท้ายด้วยเลข 3 และเลข 7 ให้ดับมือแทนไม่ต้องนับ แต่คนถัดไปให้นับเลขถัดไปได้เลย วิทยากรสรุปกิจกรรมนี้จะช่วยฝึกสติให้สมาชิกได้
 2. ให้สมาชิกรับล้อมวง "ทำสมาธิ" เพื่อสงบนิ่งก่อนเรียนรู้ 3-5 นาที
 3. วิทยากรชวนสนทนาเกี่ยวกับบุคลิกภาพของคนว่าไม่เหมือนกัน แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง กิจกรรมนี้จะให้เรียนรู้ลักษณะของบุคคล 4 ประเภท คือ หมี อินทรี หนู กระต่าย
 4. วิทยากรให้ศึกษาลักษณะของบุคคลสี่ประเภท จากเอกสารใบความรู้ โดยพิจารณาว่าตัวเรามีลักษณะของแบบไหนบ้าง อาจมีทั้งสี่แบบ หรือมีบางลักษณะ จากนั้นให้วาดภาพระบายสีเพื่อแสดงสัดส่วนของลักษณะของตัวเราในภาพ เช่น

5. เมื่อทุกคนวาดภาพเสร็จแล้ว ให้เข้ากลุ่มคนที่มียุทธศาสตร์คล้ายๆกัน หรือมี
สัดส่วนลักษณะด้านใดสูงเหมือนกัน
6. เมื่อเข้ากลุ่มแล้ว ศึกษาเอกสารลักษณะของบุคคลที่เราเป็น แล้วแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นในกลุ่มสมาชิกด้วยกัน เช่น เหมือนหรือต่างกันอย่างไร มีเรื่องเล่า
ของแต่ละคนที่แสดงถึงลักษณะนั้นๆ
7. “ล้อมวงสนทนา” ทุกคนสะท้อนคิดโดยให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นว่า
กิจกรรมผู้นำสืบทัดทำแล้วได้อะไร และสรุปลงในแบบบันทึกสะท้อนคิด
8. กิจกรรม “ทำสมาธิ” เพื่อสงบนิ่งหลังเรียนรู้ 3-5 นาที

สื่อ/อุปกรณ์

1. แบบบันทึกการสะท้อนคิด
2. สี กระดาษ
3. ใบความรู้ ผู้นำสืบทัด

บันทึกการสะท้อนคิด

.....

คำชี้แจง

ให้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกจากการได้ร่วมกิจกรรม โดยการบันทึกข้อความตามประเด็นหัวข้อที่กำหนด ดังนี้

กิจกรรม.....

1. ท่านมีความรู้สึกอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีความคิดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านจะอย่างไรต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ใบความรู้ ผู้นำสืบท

หากเราให้แต่ละคนสำรวจตนเองว่าเรามีนิสัยคล้ายสัตว์อะไรมากที่สุดแล้วมาคุยกัน สะท้อนความรู้สึกกันก็จะทำให้เข้าใจพฤติกรรมของคนได้ดีขึ้นทำให้การทำงานร่วมกันดีขึ้น เข้าใจเห็นใจ ซึ่งกันและกัน รู้จักนิสัยคนอื่นดีขึ้น คนอื่นก็เข้าใจนิสัยเราดีขึ้น การอยู่ร่วมกันก็จะเอื้ออาหารต่อกันสามัคคีกัน กิจกรรมผู้นำสืบทเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการศึกษาและทำความเข้าใจในตัวคนทั้งตัวเองและผู้อื่น มีหลายหน่วยงานที่นำกิจกรรมผู้นำสืบทมาศึกษาและวิเคราะห์ตัวคนเพื่อเรียนรู้ความเหมือนความต่างของบุคคลแต่ละคน เพื่อให้เข้าใจ และสามารถที่จะปรับตัวในการที่จะอยู่ร่วมกันได้

สมหวัง วิทยปญญานนท์ (ภูมิปัญญาอาชีวพน. ผึกคิดเรียนรู้นิสัยสัตว์สี่ประเภท. ววนกนุหนมี, ออนไลน์, สืบค้นวันที่ 18 ธันวาคม 2559) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับที่มาของความหมายกิจกรรมผู้นำสืบท คุณลักษณะของบุคคลตามลักษณะของสัตว์ทั้งสี่ประเภท รวมทั้งประโยชน์จากการเรียนรู้บุคคลสี่ทิศ มีเรื่องราวว่าด้วยบุคลิกลักษณะและบทบาทของการเป็นผู้นำตามความเชื่อของชาวจีนที่ไปสอดคล้องกับความเชื่อของชนเผ่าอินเดียนแดงในยุคโบราณ ที่เปรียบผู้นำไว้เหมือนทิศทั้ง 4 ทิศ หรือตามบุคลิกลักษณะของสัตว์ประเภทต่างๆ ที่น่าสนใจ โดยมีความเชื่อกันว่า โดยความเป็นจริงตามธรรมชาติของมนุษย์แล้วนั้น คนเราจะไม่เด่นชัดไปในแบบใดแบบหนึ่งเสียทั้งหมด แต่จะมีบุคลิกลักษณะผสมผสานรวมอยู่ในคนเดียวกัน อาจจะมากบ้างน้อยบ้าง และเมื่อวันเวลาผ่านไป ผ่านวันผ่านประสบการณ์ ผ่านการเรียนรู้ต่างๆ ก็จะทำให้ทัศนคติและบุคลิกลักษณะที่เคยเป็นตอนเด็ก ตอนวัยรุ่น เพื่อวิเคราะห์ว่ามีบุคลิกลักษณะเป็นผู้นำแบบใด มีอะไรต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร รายละเอียดมีดังนี้

ลักษณะของ บุคคลตามผู้นำสืบท

1. ผู้นำทิศเหนือ : กระตัง เป็นตั้งฐานกาย อยู่ในธาตุไฟ

บุคลิกลักษณะ : มีนิสัยรวดเร็ว ทันใจ หวังผลเลิศ ชอบลงมือทำงานด้วยตนเอง แบบออกแค้นด้วยตนเองมากกว่าฟังคนอื่นว่าตามกันมา ดังนั้นความรู้ที่ได้สั่งสมมาจึงมาจากประสบการณ์ตรงของตัวเอง จึงไม่เชื่อทฤษฎี โดยบุคลิกลักษณะแล้วจะมีลักษณะจุดเด่น กล้าชน กล้าเผชิญหน้า มีความมุ่งมั่น จริงใจ เคลื่อนไหวรวดเร็วอย่างมีเป้าหมาย ชอบเห็นผลเร็ว ชอบอยู่แนวหน้า กล้าแสดงออก ชอบใช้พลัง มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อปัญหาต่างๆ อย่างรวดเร็ว เหมือนวู่วางที่เจอสีแดงแล้วจะวิ่งชนทันที ถือว่าเป็นทิศของนักรบ เพราะมีความกล้าเสี่ยง กล้าท้าทาย ชอบวิ่งชนกับปัญหา ผู้นำลักษณะนี้เหมือนแกะแถวแรกเริ่มในการทำธุรกิจของเจ้าสัวชาว

จีน อยู่ในธาตุหยางตามหลักความเชื่อของชาวจีน นักการเมือง สื่อสารมวลชน ทนายความ มักจะมีบุคลิกของความเป็นกระตือรือร้นอยู่สูง

ข้อดี : พร้อมปกป้องดูแลลูกน้องแบบเป็นแม่ไก่กางปีกปกป้องลูกไก่ เป็นคนเอาพรรคเอาพวก ชอบอยู่เป็นกลุ่มก้อน ถือว่าเป็นทิศแห่งการยืนหยัด พร้อมเผชิญหน้ากับความขัดแย้งทุกรูปแบบ ทำทนายอำนาจอย่างเปิดเผย ข้อเสียควรแก้ไข : ควรที่จะยอมผิดพลาดบ้าง รู้จักที่จะช้าๆ กับบางเรื่อง รู้จักอดทนรอคอย อย่าคิดเร็วทำเร็ว หัดทบทวนการตัดสินใจของตัวเองดูอีกครั้งว่าถูกต้องแม่นยำจริง ๆ แล้วหรือไม่ เพราะอาจแฝงไว้ด้วยความมีความเป็นตัวตนสูง หรืออาจจะทำให้ดูเป็นคนชอบใช้อำนาจมากเกินไปข้อเสนอแนะ : ถ้าจะให้ดี ควรมีความผสมผสานระหว่างผู้นำในแบบกระตือรือร้น และผู้นำในแบบหมี (กระตือรือร้นบวกกับหมีก็คือหมี) โดยอาจจะมีความเป็นหมีสัก 60 เปอร์เซ็นต์ กระตือรือร้น 40 เปอร์เซ็นต์ก็ได้ หรือแบบกระตือรือร้นสัก 60 แบบหมีสัก 40 ก็ได้เช่นกัน เพราะการสุดโต่งไปทางใดทางหนึ่งแบบร้อยเปอร์เซ็นต์ จะมีปัญหาการทำงาน หรืออยู่ร่วมกับคนอื่นได้ในระยะยาวได้ หรือผู้นำอีกแบบหนึ่งก็คือการผสมผสานระหว่างกระตือรือร้นกับหมีก็ได้ อย่างน้อยกระตือรือร้นจะได้มีความอ่อนโยน เข้าอกเข้าใจ ให้ความสำคัญเรื่องของใจมากกว่าที่จะใช้กำลังเพียงอย่างเดียว

ตามหลักการนั้น ว่ากันว่าถ้าเป็นผู้นำแบบหมีผสมผสานกับกระตือรือร้น จะกลายเป็นผู้นำที่ดูน่าเกรงขามมาก เพราะจะเป็นนักคิดนักวางแผนที่กล้าเผชิญหน้า ต่อสู้กับความท้าทายปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบระเบียบ เป็นนักบริหารที่แม่นยำ กล้าได้กล้าเสีย มั่นคงแบบกล้าฟันธงในทุกเรื่องราว

2. ผู้นำที่ศรัทธา เปรียบเสมือน : หนู ธาตุน้ำ อยู่ในฐานใจ

บุคลิกลักษณะ : ให้ความสำคัญกับความรู้สึกและอารมณ์สูง ชอบใช้ใจมากกว่าการใช้กำลัง มีบุคลิกรวดเร็ว ว่องไว ปราดเปรี้ยว ชี้อ่อน ชับเคลื่อนพลังด้วยความรู้สึกที่ใส่ใจ ชอบช่วยเหลือดูแลคนรอบข้างแบบอบอุ่น ใส่ใจในรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ หล่อเลี้ยงและดูแลถึงคนมารวมกันอยู่ด้วยหัวใจได้อย่างมากมาย จะทำทุกวิถีทางที่ทำให้คนรอบข้างตัวรู้สึกดีอยู่เสมอ ถือว่ามีความเป็นผู้ให้สูง โดยลักษณะของหนูนั้นจะไม่เรียกร้อง เป็นคนไม่เปิดเผย มีแบบแผน และชอบสนองความต้องการของผู้อื่นมากกว่าความต้องการของตนเองสังคมไทยจะคาดหวังให้ผู้หญิงมีบุคลิกลักษณะเป็นแบบหนู เพราะที่สำคัญบุคลิกของผู้นำในทิศนี้จะเป็นคนที่มีความประนีประนอมสูง ไม่ชอบเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง จะหลีกเลี่ยงการปะทะรุนแรง รูปแบบการเป็นผู้นำแบบหนูนั้น ภาวะจะไม่เด่นเหมือนกระตือรือร้น มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ประสานงานแบบเป็นกาวใจ มีความอ่อนโยนสุภาพ เป็นผู้นำในแบบผู้เอื้อยยา ถือว่าเป็นหยิน กล่าวคือเป็นฝ่ายตั้งรับ ผู้นำแบบนี้เป็นผู้ที่มีจิตวิทยาดี และผู้ที่เป็จิตแพทย์หรือนักจิตวิทยามักจะเป็นผู้นำแบบทิศใต้